

Impressum

Έκδοση: Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή στην Ελλάδα (ΕΑΣΕ)

Σκαραμαγκά 4B, 104 33 Αθήνα

E-mail: info@esag.swiss

www.esag.swiss, www.facebook.com/esag.swiss, www.instagram.com/esag.swiss

Σχεδιασμός και σύνταξη: Thierry Theurillat, Δάφνη Βλαντή και Tobias Krapf

Μεταφράσεις: Δάφνη Βλαντή, Σωτήρης Λαμπρόπουλος

Τυπώθηκε σε 1500 αντίτυπα

Licence Creative-Commons: CC BY-SA 4.0

© 2022 Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή στην Ελλάδα

Published by the Swiss School of Archaeology in Greece (ESAG)

Skaramanga Street 4B, GR-104 33 Athens, Greece

E-mail: info@esag.swiss

www.esag.swiss, www.facebook.com/esag.swiss, www.instagram.com/esag.swiss

Concept/Editor: Thierry Theurillat, Daphne Vlanti and Tobias Krapf

Translation: Daphne Vlanti, Sotiris Lampropoulos

Copies in print: 1500

Licence Creative-Commons: CC BY-SA 4.0

© 2022 Swiss School of Archaeology in Greece

DOI 10.5281/zenodo.7274338

Πνευματική ιδιοκτησία εικόνων - Photo and Illustration Credits

Εικόνες και σχέδια: ΕΑΣΕ, πλην διαφορετικής μνείας

Photos and illustrations: ESAG, unless otherwise specified

Jérôme André (3, 10-12, 15-19, 21), Chloé Chezeaux (3, 27), Sylvian Fachard (14, 15), Νίκος Γιαννουλάκης (4, 7, 9),

Χάρης Γιαννουλόπουλος (22-23), Alain Herzog (4, 24), Tobias Krapf (13, 20, 21, 27), Ορέστης Μανούσος (8),

Isaac Ogloblin (6, 7), Sébastien Reichenbach (4), Tamara Saggini (11, 22, 23), Thierry Theurillat (10, 13),

Μιχάλης Τσιμπερόπουλος (7), Samuel Verdan (11).

Στο εξώφυλλο: Υποβρύχιες έρευνες στα ανοιχτά των Αντικυθήρων, 2022 (Αλέξανδρος Σωτηρίου).

Cover photo: Underwater research off the island of Antikythera, 2022 (Alexandros Sotiriou).

Περιεχόμενα | Table of contents

Εισαγωγή | Introduction

- 4 Χαιρετισμός του Διευθυντή
Director's foreword, *S. Fachard*

Ανασκαφές και μελέτες | Field and museum studies

- 6 Αντικύθηρα: οι έρευνες το 2022, *A. Σίμωσι - L. Baumer*
- 10 Ανασκαφές στο Αρτεμίσιο της Αμαρύνθου, *S. Fachard - A. Σίμωσι - T. Krapf - T. Saggini - O. Κυριαζή - J. André - D. Greger - C. Chezeaux - S. Verdán - T. Theurillat*
- 14 Επιφανειακή έρευνα ανάμεσα στην Ερέτρια και την Αμάρυνθο 2022, *S. Fachard - A. Σίμωσι - C. Chezeaux*
- 18 Τα Δρακόσπιτα της Εύβοιας: το συγκρότημα στην Πάλλη Λάκκα, *K. Reber - A. Σίμωσι - M. Χιδίρογλου - J. André - C. Chezeaux*
- 20 Αίγινα, Ελλάνιον Όρος, *Σ. Χρυσουλάκη - T. Krapf - Α. Βοκοτόπουλος - Σ. Μιχαλοπούλου - J. André*
- 22 Από την ανασκαφή στο Μουσείο: πολύτιμα αντικείμενα προς συντήρηση, *T. Saggini - Χ. Γιαννουλόπουλος - Γ. Κονσουλίδη*

Οργάνωση | Organisation

- 24 Συμβούλιο του Ιδρύματος και Συμβουλευτική Επιτροπή
Board of Trustees and Advisory Council
- 24 Συνεργάτες και επιστημονικά μέλη
Collaborators and scientific members

Δημοσιεύσεις | Publications

- 26 Δημοσιεύσεις | Publications 2022

Νέα και Πρόγραμμα | News and Program

- 27 Νέα | News 2022
Έρευνες πεδίου και εργασίες στο Μουσείο 2023
Field research and museum studies in 2023

Χαιρετισμός του Διευθυντή Director's foreword

Sylvian Fachard

Οι δραστηριότητες της Ελβετικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Ελλάδα το 2022

Με ένα βαθύ, ατάραχο βλέμμα, μια γυναικεία μορφή κρατά στην αγκαλιά της ένα ελαφάκι. Αυτή η δυνατή εικόνα, που αναμφίβολα θα βρει τη θέση της στα βιβλία ελληνικής τέχνης, μοιράστηκε την Τρίτη 4 Οκτωβρίου 2022 με τους 93.000 αναγνώστες και τους 7 εκατομμύρια διαδικτυακούς επισκέπτες της εφημερίδας «Le Temps», η οποία την επέλεξε για πρωτοσέλιδο. Αν και ένα αρχαιολογικό έργο δεν είναι δυνατό να συνοψιστεί σε ένα μόνο αντικείμενο, το αγαλματίδιο που ανακαλύφθηκε στο ναό της Αμαρυσίας Αρτέμιδος στις 12 Ιουλίου του 2022 αποτελεί ενσάρκωση των ελληνοελβετικών ανασκαφών του Αρτεμισίου της Αμαρύνθου.

Αμάρυνθος
Λίθινο αγαλματίδιο
γυναικείας μορφής που
κρατά ελαφάκι
(γύρω στο 600 π.Χ.)
Stone statuette of a
female figure holding a
fawn (circa 600 BC)

Η δεύτερη δυνατή εικόνα του 2022, αναπαράχθηκε αυτή τη φορά από τους New York Times στις 30 Ιουνίου 2022 και μας μεταφέρει στα βάθη του Αιγαίου: το μαρμάρινο κεφάλι ενός γενειοφόρου άνδρα που βρέθηκε στα ανοιχτά των Αντικυθήρων, στο οποίο διακρίνονται τα χαρακτηριστικά του Ηρακλή κάτω από τις θαλάσσιες επικαθίσεις που το καλύπτουν, ήρθε στην επιφάνεια μετά από δύο χιλιάδες χρόνια.

Δύο αγάλματα από διαφορετικές περιόδους, με διαφορετική πορεία, ιστορία και πλαίσιο ανακάλυψης, τα οποία μαρτυρούν την μοναδική συνδεσιμότητα της αρχαίας Μεσογείου. Τα εξαιρετικά αυτά ευρήματα αναδεικνύουν το εύρος των έργων που διεξήγαγε η ΕΑΣΕ το 2022 και προκαλούν το ενδιαφέρον του κοινού.

Στην Αμάρυνθο, η φετινή ανασκαφική περίοδος συγκέντρωσε μια ομάδα άνω των 70 ατόμων — ένα ρεκόρ για την ΕΑΣΕ — που αποτελείται από αρχαιολόγους, ασκούμενους, εργάτες, συντηρητές, μικρομορφολόγους και γεωμορφολόγους. Φέτος, ολοκληρώθηκε η ανασκαφή του αποθέτη προσφορών της Ύστερης Αρχαϊκής περιόδου, ο οποίος αποκαλύφθηκε το 2020, με αποτέλεσμα ο αριθμός των αντικειμένων να ανέλθει σε σχεδόν 700. Αυτό το μοναδικό σύνολο θα επιτρέψει τη μελέτη των λατρευτικών πρακτικών και της ταυτότητας των επισκεπτών του ιερού. Η ανασκαφή του ιερού ενισχύεται πλέον από ένα πρόγραμμα συστηματικής επιφανειακής έρευνας. Σχεδόν 600 εκτάρια έχουν ερευνηθεί μεταξύ 2021 και 2022, επι-

Αντικύθηρα
Ανακάλυψη κεφαλής
Ηρακλή
Discovery of marble
head of Heracles

τρέποντας την ανακάλυψη άγνωστων ως τώρα αρχαίων οικιστικών κέντρων. Ένα από αυτά, σε απόσταση 1χλμ. από το Αρτέμισιο, θα μπορούσε να είναι το κέντρο του δήμου της Αμαρύνθου, το οποίο μας είναι γνωστό από επιγραφές. Η απουσία οικιστικών καταλοίπων σύγχρονων με το ιερό στο λόφο των Παλαιοεκκλησιών υποδηλώνει ότι η γύρω περιοχή ήταν αφιερωμένη στη θεά. Ο συνδυασμός δεδομένων από τις ανασκαφές και την επιφανειακή έρευνα θα επιτρέψει την βαθύτερη κατανόηση της διαμόρφωσης του ιερού τοπίου, το οποίο βρίσκεται στο επίκεντρο του τρέχοντος ερευνητικού προγράμματος.

Στη νότια Εύβοια, η εξερεύνηση και η μελέτη των λεγόμενων Δρακόσπιτων συνεχίστηκε με την ανασκαφή του συγκροτήμα-

τος στην Πάλλη Λάκκα, νότια των Στύρων. Η κεραμική που περισυνελλέγη από τις δοκιμαστικές τομές επιτρέπει να χρονολογηθεί η κατασκευή του στην Ελληνιστική εποχή. Παρόλο που η γειτνιασή του με τα λατομεία μαρμάρου cirollino παρέχει ένα οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο για τη χρήση του συγκροτήματος κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, η λειτουργία του παραμένει αινιγματική.

Στο νησί της Αίγινας, μια μικρή ομάδα συνέχισε τις έρευνες στην κορυφή του Όρους, την υψηλότερη του Σαρωνικού, σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων. Τα ευρήματα τοποθετούν τις απαρχές του λατρευτικού χώρου στο πρώτο μισό της δεύτερης χιλιετίας. Τα νέα αυτά στοιχεία θα συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση της ιστορίας της θέσης κατά την Εποχή του Χαλκού, ενώ παράλληλα θα θέσουν τις βάσεις για μια πιο συστηματική και φιλόδοξη εξερεύνηση από το 2023.

Τέλος, στα ανοιχτά των Αντικυθήρων, η καταδυτική ομάδα κατάφερε να απομακρύνει αρκετούς βράχους που κάλυπταν εν μέρει την περιοχή του ναυαγίου, σε βάθος σχεδόν 60 μέτρων, αποκαλύπτοντας μια βάση αγάλματος και το μαρμάρινο ανδρικό κεφάλι που ήδη αναφέρθηκε. Οι θαυματικές ανακαλύψεις του 2022 παρέχουν νέες πληροφορίες για το πλοίο και την εξέλιξη του πλουσιότερου ναυαγίου που έχει βρεθεί ποτέ στην Ελλάδα.

Personalia

Φέτος, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος της ΕΑΣΕ ανανεώθηκε σημαντικά, με την αποχώρηση πολλών μελών του: του Προέδρου Pascal Coucherin, πρώην Ομοσπονδιακού Συμβούλου, και του Αντιπροέδρου Pierre Ducrey, Διευθυντή της ΕΑΣΕ από το 1982 έως το 2006. Από τον Οκτώβριο, το Ίδρυμα προεδρεύεται από τον Pascal Broulis, πρώην κρατικό σύμβουλο του καντονιού του Vaud.

The activities of the Swiss School of Archaeology in Greece in 2022

While an archaeological project ever comes to a single artefact, the stone statuette discovered in the temple of Artemis Amarynthos on 12 July 2022 embodies the Greco-Swiss excavations of the Artemision at Amarynthos. With her deep and calm glance, the female figure gently holds a fawn in her arms. This powerful image, which will undoubtedly find its place in ancient art books, was shared with the 93,000 readers and 7 million online visitors of the newspaper *Le Temps*, which chose it for its front page.

The other powerful image of 2022, printed by *The New York Times* on June 30 2022, takes us to the depths of the Aegean, off the island of Antikythera. A marble head of a bearded man has emerged to sunlight after 2.000 years, retaining the traits of Herakles despite the marine deposits covering its face.

Two statues from different periods, with different trajectories, histories, and contexts of discovery, yet both bear witness to the unique connectivity of the ancient Mediterranean. These exceptional discoveries, which highlight the scope of the projects carried out by the School in 2022, will also arouse public interest for years to come.

In Amarnthos, the 2022 excavation campaign brought together a team of more than 70 people – a record for the ESAG – consisting of archaeologists, interns, workers, conservators, micromorphologists and geomorphologists. The excavation of the Late Archaic votive deposit found in 2020 was completed, increasing the number of artefacts to almost 700. This unique assemblage will lead to a better understanding of the cult practices and the identity of its dedicators. Since 2021, the excavation is reinforced by a systematic surface survey program. Almost 600 hectares have been explored between 2021 and 2022, which allowed the discovery of previously unknown ancient settlements. One of them, located 1km from the Artemision, could have been the deme center of Amarnthos, known from inscriptions. The absence of a Classical settlement on the Paleoeckklisies hill suggests that the area might have been dedicated to the deity. More broadly, the cross-examination of data from the excavations and the surface survey will allow to better apprehend the nature of the ancient sacred landscape, which is the focus of the current research project.

In southern Euboea, the investigation and study of the so-called Drakospita continued with the excavation of the Palli Lakka complex, south of Styra. The pottery recovered from the trial trenches confirms a Hellenistic date for its construction. Although its proximity to the marble quarries provides an economic and social context for its use during the Roman Imperial period, the function of this complex remains enigmatic.

On the island of Aegina, a small team resumed investigations on the summit of Mount Oros, the highest peak of the Saronic Gulf, in collaboration with the Ephorate of Piraeus and the Islands. The remains and pottery date the beginnings of shrine in the first half of the second millennium. This new evidence will contribute to a better understanding of the site's history during the Bronze Age and also lay the foundations for a more systematic and ambitious excavation from 2023 onwards.

Finally, off the island of Antikythera, the diving team removed several boulders that had partially covered the wreck site, at a depth of almost 60m. This work revealed a statue base and the bearded marble head that has already been mentioned. The spectacular discoveries of 2022 provide new information about the ship and the trajectory of the richest shipwreck ever found in Greece.

Personalia

This year, the Board of Trustees of the ESAG has been significantly renewed, with the departure of several members, in particular the President Pascal Couchepin, former Federal Councillor, and the Vice-President Pierre Ducrey, Director of the ESAG from 1982 to 2006. From October 2022, the Foundation is chaired by Pascal Broulis, former State Councillor of the Vaud canton.

Pascal Broulis,
Πρόεδρος του
Διοικητικού Συμβουλίου
του Ιδρύματος της ΕΑΣΕ

Pascal Broulis,
President of the Board
of Trustees of the ESAG

Ευχαριστήρια – Acknowledgments

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού – Hellenic Ministry of Culture and Sports, *Λίνα Μενδώνη*

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς – Directorate of Antiquities in the Greek Ministry of Culture and Sports, *Πολυξένη Αδαμ-Βελένη (Γενική Διευθύντρια)*

Τμήμα Εποπτείας Ελληνικών και Αλλοδαπών Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Συντονισμού Θεμάτων Διεθνών Συνεργασιών και Οργανισμών – Department of Foreign Schools, *Κωνσταντίνα Μπενίση (Προϊσταμένη), Σοφία Σπυροπούλου*

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ευβοίας – Ephorate of Antiquities of Euboea, *Αγγελική Σίμωνι (Προϊσταμένη), Όλγα Κυριαζή, Έφη Κασάπογλου, Φανή Σταυρουλάκη, Σταυρούλα Παρίση*

Ελβετική Πρεσβεία στην Ελλάδα – Embassy of Switzerland in Greece, *A.E. Olaf Kjelsen, A.E. Stefan Estermann*

Πρεσβεία της Ελλάδος στη Βέρνη – Embassy of Greece in Switzerland, *A.E. Αικατερίνη Ξαγοράρη*

Δημαρχείο Ερέτριας – Municipality of Eretria, *Ιωάννης Δημητρόπουλος*

Πολιτιστικός Σύλλογος Αμαρύνθου – Cultural Association of Amarnthos

Εξωραϊστικός σύλλογος Αμαρύνθου «Το Γεράνι» – Gerani Association, *Κώστας Φραγκουλόπουλος*

Χορηγοί και Υποστηρικτές – Donors and patrons

Εθνικό Ταμείο της Ελβετίας για την Επιστημονική Έρευνα – Swiss National Science Foundation

Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών, Παιδείας και Έρευνας της Ελβετίας – Federal Department of Economic Affairs, Education and Research

Ομοσπονδιακή Γραμματεία Εκπαίδευσης, Έρευνας και Καινοτομίας της Ελβετίας – State Secretariat for Education, Research and Innovation

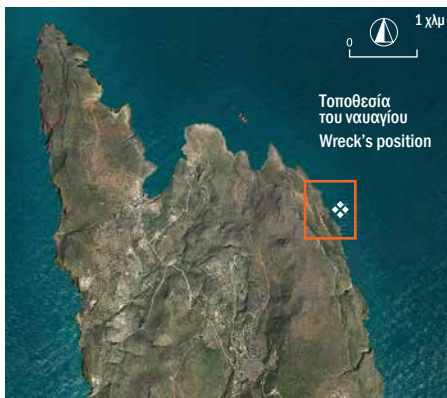
Πανεπιστήμιο της Λωζάνης και άλλα Ελβετικά Πανεπιστήμια – University of Lausanne and other Universities in Switzerland

Ίδρυμα Σ. Νιάρχος, Φιλανθρωπικό Ίδρυμα της οικογένειας Sandoz, Ίδρυμα Isaac Dreyfus-Bernheim, Ίδρυμα Ceramica, Ακαδημαϊκή Εταιρεία του καντονιού του Vaud, Ίδρυμα Θεόδωρου Λαγώνικου, Ίδρυμα Αφεντούλη

Αντικύθηρα Οι έρευνες το 2022

Αγγελική Σίμωσι – Lorenz E. Baumer

Το 1900, η ανακάλυψη του ναυαγίου των Αντικυθήρων από σφουγγαράδες σηματοδότησε την έναρξη υποβρύχιων αρχαιολογικών ερευνών στην Μεσόγειο. Εκτός από το μεγάλο αριθμό χάλκινων και μαρμάρινων αγαλμάτων, κεραμικής, γυάλινων αντικειμένων, κοσμημάτων και νομισμάτων, το ναυάγιο έφερε στο φως και μια μοναδική ανακάλυψη: τον περίφημο Μηχανισμό των Αντικυθήρων, ένα όργανο με γρανάζια, ικανό να εκτελεί πολύπλοκους αστρονομικούς υπολογισμούς. Μετά από μια πρώτη εξερεύνηση του χώρου το 1953 και μια σύντομη ανασκαφή από τον Jacques-Yves Cousteau το 1976, αρχαιολογικές έρευνες στο χώρο πραγματοποιήθηκαν από το 2012 έως το 2019 από διεθνή ερευνητική ομάδα με επικεφαλής την Δρ Αγγελική Σίμωσι, τότε Προϊσταμένη της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων και σήμερα Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ευβοίας.

Το νησί των Αντικυθήρων – Antikythera island

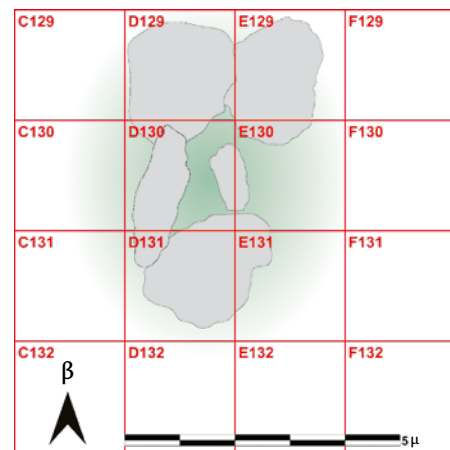
Από το φθινόπωρο του 2021 και μετά από πρόσκληση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, με Υπουργό την Δρ Λίνα Μενδώνη, οι έρευνες στο ναυάγιο των Αντικυθήρων συνεχίζονται από την Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή στην Ελλάδα, υπό την διεύθυνση των συγγραφέων και με τη συνδρομή του Καθ. Carlo Beltrame από το Πανεπιστήμιο Ca' Foscari της Βενετίας. Όπως συνέβαινε και

στις προηγούμενες αποστολές, Η ελβετική ωρολογοποιία Hublot παρείχε οικονομική και τεχνική υποστήριξη μέσω του τμήματος E&K και της ομάδας Hublot Explorations. Το ερευνητικό πρόγραμμα υποστηρίζεται επίσης από το Ίδρυμα Nereus Research στην Ελβετία και από το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη στην Ελλάδα, ενώ το Ίδρυμα Αθανάσιου Λασκαρίδη παρέχει το πλοίο Typhoon με το πλήρωμά του. Αρκετές ελληνικές προσωπικότητες και εταιρείες υποστηρίζουν επίσης το έργο. Το Εργαστήριο Κρυσταλλογραφίας και το Τμήμα Γεωεπιστημών του Πανεπιστημίου της Γενεύης διαθέτουν διάφορα επιστημονικά όργανα, ενώ εξειδικευμένοι δύτες από την Ομάδα Ειδικών Καταδύσεων της Μονάδας Υποβρυχίων Αποστολών του Λιμενικού Σώματος του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής συμπληρώνουν την ομάδα των καταδυόμενων αρχαιολόγων.

Ένα ναυάγιο σε βαθιά νερά

Το ναυάγιο βρίσκεται στους πρόποδες μιας βραχώδους πλαγιάς που εκτείνεται μεταξύ 20 και 50μ από την ανατολική ακτή των Αντικυθήρων, και φθάνει σε βάθος 45μ από την επιφάνεια της θάλασσας. Η πλαγιά καταλήγει σε ένα αμμώδες πλάτωμα διαστάσεων 70 x 50μ, στο οποίο έχουν εντοπιστεί και ανασκαφεί σε μικρά τμήματα ανάμεσα στο 2012 και το 2019, αρκετές ζώνες. Το 2021 πραγματοποιήθηκε, εκτός από την επιθεώρηση της γενικής εικόνας του χώρου, ένα τρισδιάστατο φωτογραμμετρικό μοντέλο από τη Δρ Elisa Costa του Πανεπιστημίου Ca' Foscari. Το μοντέλο αυτό, το οποίο θα ενημερώνεται συνεχώς όσο προχωρούν οι εργασίες, αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο που διευκολύνει τον ακριβή προγραμματισμό των δράσεων στο πεδίο, και καθιστά εφικτή την ακριβή τοποθέτηση των ευρημάτων σε έναν ψηφιακό τρισδιάστατο χώρο.

Για να είναι δυνατός ο ακριβέστερος προσδιορισμός της θέσης των ευρημάτων, σχεδιάστηκε ένας ψηφιακός κάρβος 2 x 2μ σε ολόκληρο τον χώρο.

Σχέδιο της ερευνηθείσας περιοχής πριν από την απομάκρυνση των επιλεγμένων φυσικών ογκολίθων
Plan of the area under investigation before the removal of the selected boulders

Οι περσινές έρευνες είχαν οδηγήσει στον εντοπισμό μιας συγκεκριμένης και πολλά υποσχόμενης θέσης στην αρχή της πλαγιάς (με πράσινο χρώμα στο χάρτη). Αυτή η ζώνη, καλυμμένη από πολυάριθμους βράχους που είχαν πέσει κατά τη διάρκεια ενός σεισμού άγνωστης μέχρι στιγμής περιόδου, παρέμενε μέχρι τώρα απρόσιτη. Οι βράχοι κατάφεραν να προστατεύσουν τα υποκείμενα επίπεδα, διατηρώντας σημαντικές πληροφορίες για τη σύσταση του εδάφους και τα αρχαιολογικά στρώματα, η μελέτη των οποίων θα επιτρέψει την καλύτερη κατανόηση της ιστορίας του χώρου και, τελικά, της πορείας του ναυαγίου. Ένας από τους βράχους κάλυπτε ένα μαρμάρινο έργο τέχνης, το οποίο τεκμηριώθηκε το 2021 μέσω λεπτομερούς τρισδιάστατου μοντέλου.

Θαμμένα κάτω από βράχους

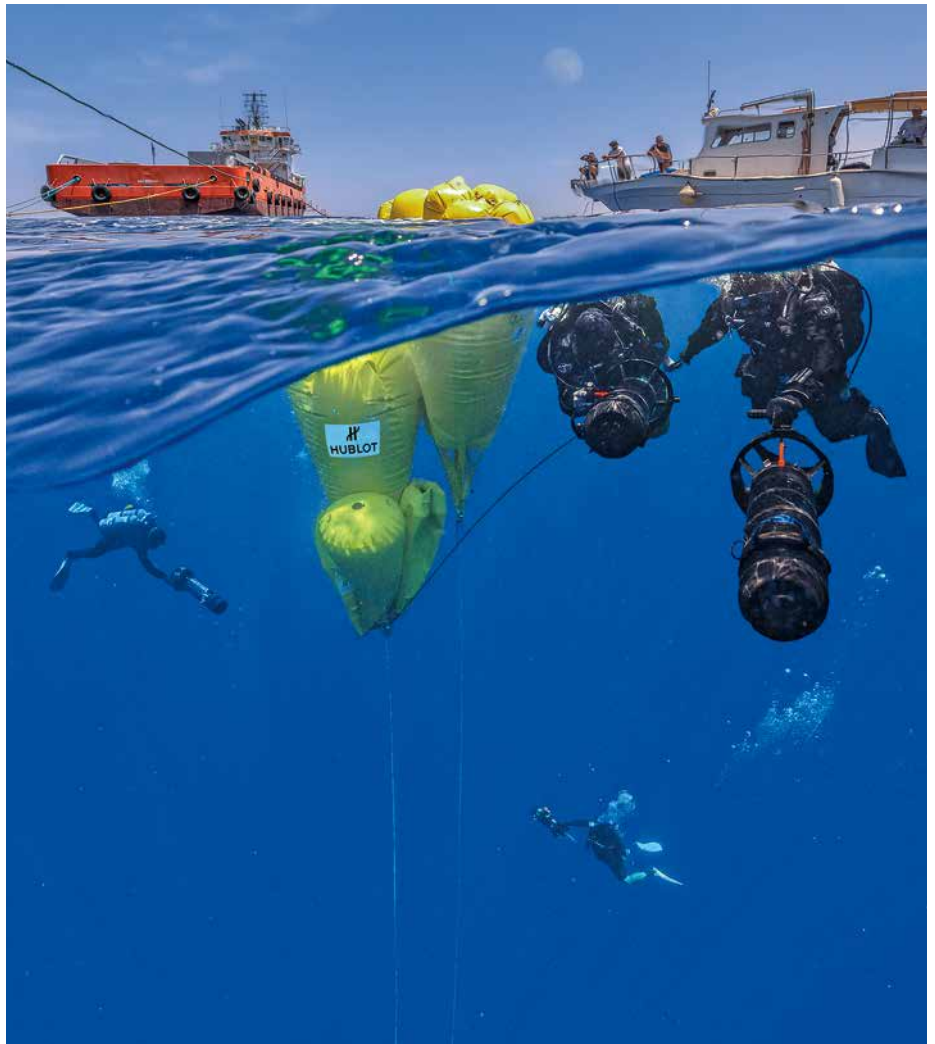
Ιδιαίτερη πρόκληση της φετινής ανασκαφικής περιόδου, που έλαβε χώρα από τα μέσα Μαΐου έως τα μέσα Ιουνίου, ήταν η μετακίνηση ογκολίθων βάρους 3,5-8,5 τόνων. Για το σκοπό αυτό, μετά από ανάλυση των διαστάσεων και του σχήματος των βράχων

με την χρήση ψηφιακού μοντέλου, δημιουργήθηκε από την ομάδα Hublot Explorations ένα σύστημα ανύψωσης αποτελούμενο από ειδικά συνθετικά σχοινιά και πολλούς υποβρύχιους σάκκους ανέλκυσης λαμβάνοντας υπόψη το σχήμα και το κέντρο βάρους του κάθε φορτίου. Μηχανικοί και υδραυλικοί γρύλοι ανύψωσης χρησιμοποιήθηκαν για να απελευθερωθούν οι ογκόλιθοι από τις σχηματισμένες φυσικές αποθέσεις που είχαν συσσωματωθεί με την πάροδο του χρόνου μεταξύ αυτών και του εδάφους.

Στη συνέχεια, οι σάκκοι ανέλκυσης πληρώνονταν με τη χρήση αεροσυμπιεστή που βρισκόταν σε ένα από τα σκάφη υποστήριξης, ώστε να επιτευχθεί ο κατάλληλος όγκος για την ελεγχόμενη ανύψωση των επιλεγμένων φορτίων σε σταθερή απόσταση από την επιφάνεια της θάλασσας. Οι ογκόλιθοι ρυμουλκήθηκαν με μηχανοκίνητα μέσα, μεταφέρθηκαν σε νέα θέση εκτός του χώρου που ανασκάπτεται, και τοποθετήθηκαν προσεκτικά σε νέα θέση του πυθμένα για λεπτομερή επιθεώρηση. Η μελέτη των μετατεθειμένων ογκόλιθων αποδείχθηκε ιδιαίτερα γόνιμη: οι ερευνητές ανακάλυψαν σε έναν από αυτούς χάλκινα καρφιά, τμήματα ξύλου, θραύσματα μαρμάρου και κάποια υπολείμματα οστών, καθώς και ένα ανθρώπινο δόντι. Η επιστημονική ανάλυση τους θα επιτρέψει, μεταξύ άλλων, και την πιθανή συλλογή πληροφοριών για το πλήρωμα ή τους επιβάτες του πλοίου που έχασαν τη ζωή τους πριν από περισσότερα από 2.000 χρόνια, στις βραχώδεις ακτές των Αντικυθήρων.

Μια μικρή έκταση με πολλά αποτελέσματα

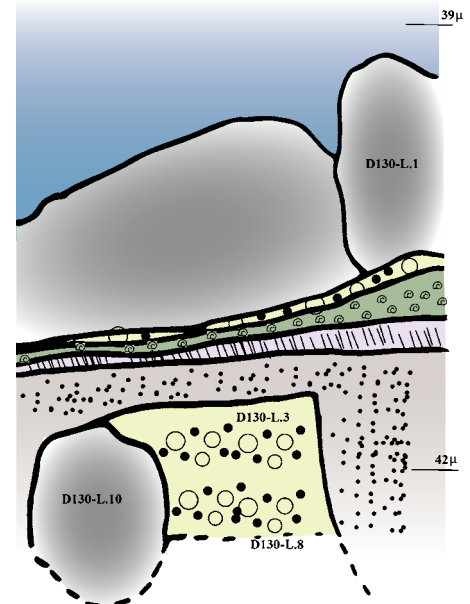
Μετά τη μετακίνηση και εξέταση των βράχων και την διερεύνηση του χώρου με ανιχνευτή μετάλλων, ξεκίνησε η ανασκαφή επικεντρωμένη σε μια περιοχή λίγων τετραγωνικών μέτρων. Η χρήση υποβρύχιου υδροαναροφητήρα επέτρεψε την απομάκρυνση των ιζημάτων και την περισυλλογή αρχαιολογικού υλικού. Τα εντοπισθέντα αντικείμενα καταγράφηκαν επιτόπου, συγκεντρώθηκαν και ανεγκύθησαν στην επιφάνεια. Σε αυτά περιλαμβάνονται χάλκινα, σιδερένια και μολύβδινα αντικείμενα, τα οποία πιθανά αποτελούσαν μέρος της εξάρτισης του πλοίου, καθώς και πλήθος θραυσμάτων κεραμικής. Περισηνελέγησαν επίσης σκελετικά κατάλοιπα, όπως ένα ακόμη δόντι και τμήμα μηριαίου οστού, καθώς και διάφορα άλλα αντικείμενα, μεταξύ των οποίων ένας πυρήνας ελιάς, που μπορεί να αποτελεί μέρος της τροφής που καταναλωνόταν επί του πλοίου.

Μετακίνηση ενός ογκόλιθου με χρήση σάκκων ανέλκυσης
Relocation of a boulder by means of underwater lift bags

Υδραυλικός αναροφητήρας ανασκαφής
Underwater excavation using a water dredge

Στρωματογραφική τομή του τετραγώνου D130
Stratigraphic section of the square D130

Η μικροσκοπική εξέταση των ιζημάτων που ελήφθησαν από διάφορα σημεία αποκαλύπτει τη στρωματογραφία των αποθέσεων. Όπως απεικονίζει η τομή, εντοπίζονται διάφορα επίπεδα, τρία από τα οποία περιλαμβάνουν αρχαιολογικό υλικό σε διαφορετική κατάσταση διατήρησης.

Περαιτέρω πυρηνοληψίες θα βοηθήσουν, μεταξύ άλλων, να προσδιοριστεί καλύτερα η έκταση του ναυαγίου, το οποίο έχει σχεδόν εξαφανιστεί στην ολότητά του, καθώς και η θέση του στο βυθό της θάλασσας, παρόλες τις διαταραχές που πιθανότατα έχουν προκληθεί από τη θάλασσα διάβρωση ή και τις προγενέστερες έρευνες.

Ένα ναυάγιο με τμήματα σε ξεχωριστούς χώρους;

Παράλληλα με τις παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν σε επιλεγμένα σημεία του πυθμένα, διερευνήθηκε μια ακόμη περιοχή που βρίσκεται περίπου 200 μέτρα νότια του κύριου χώρου («χώρος Β»). Όπως έδειξαν οι έρευνες του 2021, και επιβεβαιώθηκε κατά το 2022, η σύνθεση του αρχαιολογικού υλικού είναι παρόμοια και συνιστάται σε κεραμική (αμφορείς και κεραμίδια), του ίδιου τύπου και της ίδιας περιόδου. Διάφορες υποθέσεις, οι οποίες θα πρέπει να επαληθευτούν κατά τη διάρκεια μελλοντικών ερευνών, μπορούν να διατυπωθούν: είναι πιθανό το πλοίο να έχασε μέρος του φορτίου του σε ένα σημείο πριν βυθιστεί τελικά λίγο πιο πέρα, ή μπορεί να πρόκειται για τα ίχνη ενός δεύτερου πλοίου που συνόδευε το πρώτο και έτυχε της ίδιας μοίρας. Η σημασία του Χώρου Β, ο οποίος θα ανασκαφεί τα επόμενα χρόνια, αποδεικνύ-

εται από την ανακάλυψη ενός μολύβδινου τμήματος Ρωμαϊκής άγκυρας, βάρους περίπου 50 κιλών. Το αντικείμενο, του οποίου το πλαίσιο ανακάλυψης έχει τεκμηριωθεί ενδελεχώς, ανελκυστήκε στην επιφάνεια για περαιτέρω μελέτη. Το εύρημα αυτό έρχεται να προστεθεί σε δύο άλλα τμήματα από Ρωμαϊκές άγκυρες, αντιστοιχών διαστάσεων, που ανακαλύφθηκαν στην ίδια περιοχή το 2012.

Δύο σημαντικά γλυπτά

Η ερευνητική περίοδος του 2022 επισφραγίστηκε με την ανακάλυψη δύο σημαντικών μαρμάρινων ευρημάτων, εκ των οποίων το πρώτο βρισκόταν κάτω από έναν από τους ογκόλιθους και είχε καταγραφεί *in situ* το 2021. Το δεύτερο βρισκόταν κρυμμένο ακριβώς δίπλα του, μερικώς καλυμμένο από ένα στρώμα άμμου. Το πρώτο αντικείμενο είναι μια μεγάλη μαρμάρινη βάση αγάλματος, η πίσω πλευρά της οποίας φέρει το ξεκίνημα δύο ανάγλυφων ποδιών. Δεν είναι ακόμη δυνατό να προσδιοριστεί αν η πλίνθος αυτή, η οποία ζυγίζει περίπου 500 κιλά, ανήκει σε ένα από τα γλυπτά που ανασύρθηκαν το 1901 και φυλάσσονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Η αναγνώριση του δεύτερου γλυπτού είναι ευκολότερη. Αν και μερικώς διαβρωμένο, η μεγάλη γενειάδα, οι κοντές μπουκλές που καλύπτουν το μέτωπο και το κρανίο και η έντονη φυσιογνωμία του προσώπου δείχνουν ότι πρόκειται για κεφαλή του Ηρακλή, με έντονη κλίση προς τα αριστερά. Με ύψους 65 εκατοστά, το κεφάλι ανήκει σε άγαλμα υπερφυσικού μεγέθους. Οι διαστάσεις και το «κόψιμο» του λαίμου οδηγούν στην υπόθεση ότι το κεφάλι ανήκει στον «Ηρακλή των Αντικυθήρων», του

οποίου το σώμα, ύψους 2,5 μέτρων, βρέθηκε το 1901. Αν η υπόθεση επιβεβαιωθεί, το νέο αυτό εύρημα, μαζί με ένα αριστερό χέρι που βρέθηκε το 2016, θα επιτρέψουν να συμπληρωθεί το άγαλμα που εκτίθεται στο αίθριο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου της Αθήνας, ένα από τα σημαντικότερα έργα τέχνης από το φορτίο του πλοίου.

Κεφαλή Ηρακλή — Head of Heracles

Το ενδιαφέρον αυτής της ανακάλυψης έγκειται επίσης στο γεγονός ότι επιτρέπει στον «Ηρακλή των Αντικυθήρων» να τοποθετηθεί στο ακριβές αρχαιολογικό του πλαίσιο, περισσότερο από έναν αιώνα μετά την ανασυρή του από τα κύματα.

Ανέλκυση βάσης αγάλματος — Lifting of statue base

Abstract

The 2022 excavation campaign at the Antikythera shipwreck has proven to be quite prosperous. By removing several boulders that had partially covered the excavation area, important discoveries were made and the recent excavations were linked to earlier finds. Thanks to the analyses carried out on site, more information about the wreck's location is now available. The discovery of a marble head, presumably belonging to the statue of "Heracles of Antikythera", which was discovered in 1901, is a promising sign for further research, which eventually aims at the accurate documentation and analysis of the wreck's archaeological context.

Αντικύθηρα

Ανασκαφές του Αρτεμισίου στην Αμάρυνθο

Sylvian Fachard – Αγγελική Σίμωσι – Tobias Krapf – Tamara Saggini – Όλγα Κυριαζή – Jérôme André – Daniela Greger – Chloé Chezeaux – Samuel Verdan – Thierry Theurillat

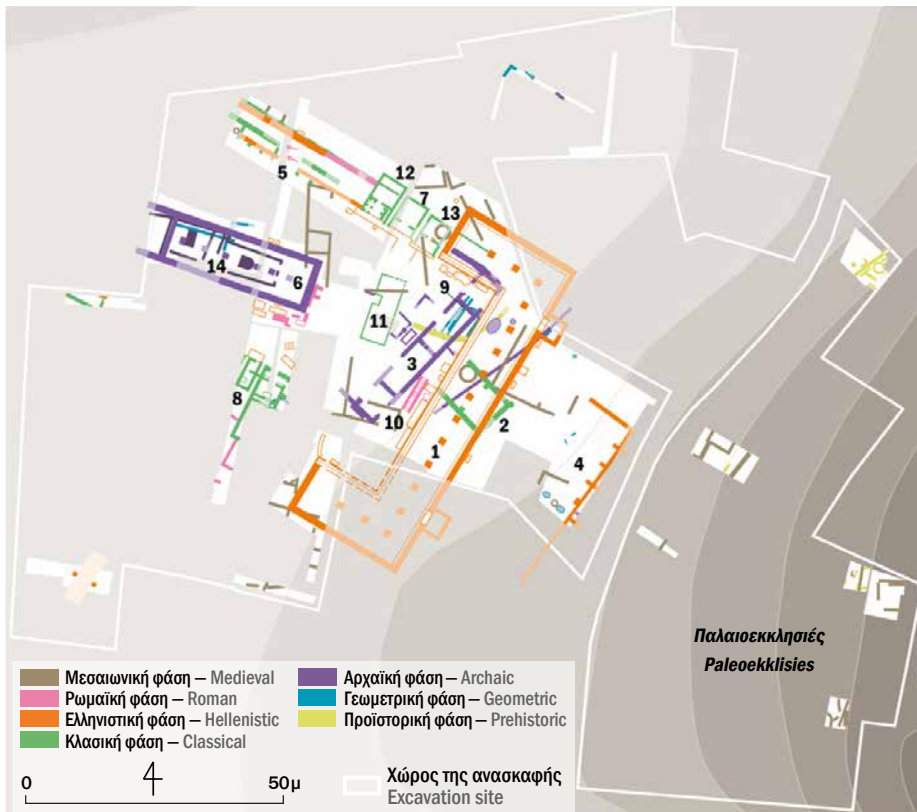
Το τρέχον ερευνητικό πρόγραμμα στην Αμάρυνθο εστιάζει στις προκλασικές φάσεις του ιερού της Αρτέμιδος και στην προϊστορία του χώρου. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής περιόδου 2022, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των αρχαϊκών φάσεων στον τομέα των ναών και στην αναζήτηση προϊστορικών καταλοίπων στο λόφο των Παλαιοεκκλησιών, με σημαντικά αποτελέσματα.

Οι Αρχαϊκοί ναοί

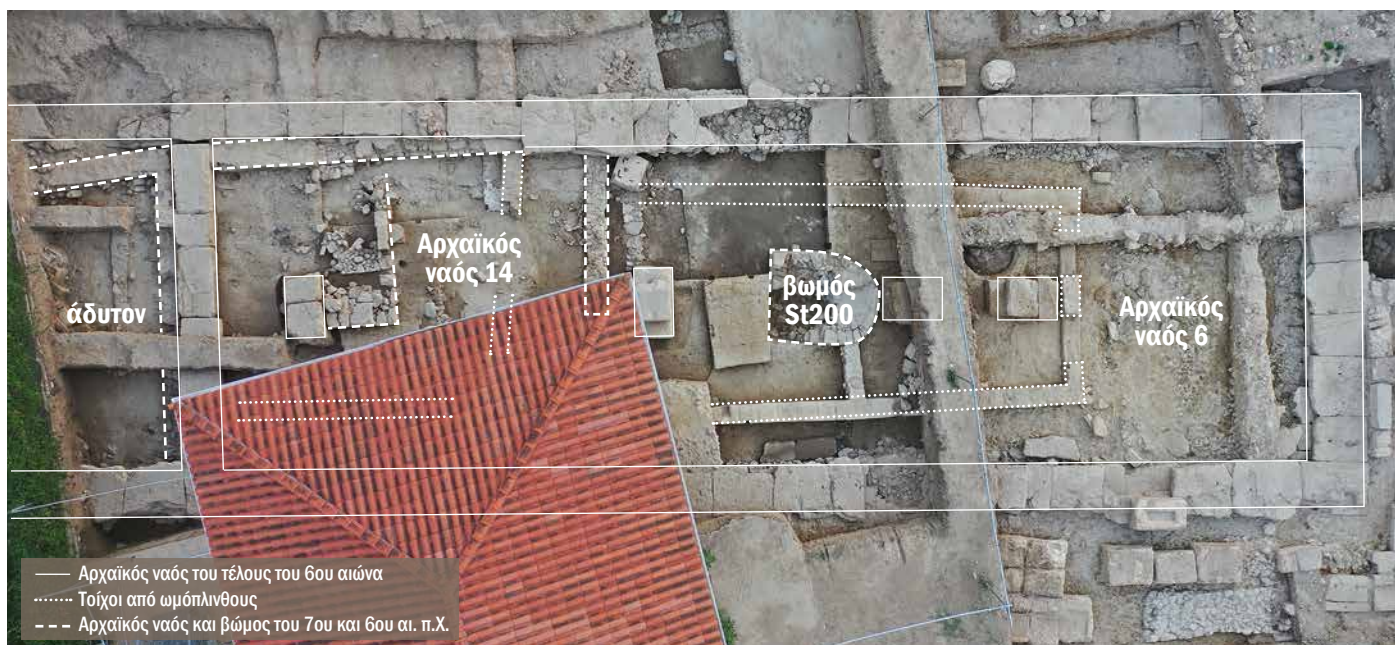
Μετά τις πλούσιες ανακαλύψεις των δύο προηγούμενων ετών, οι έρευνες το καλοκαίρι του 2022 συνεχίστηκαν στον τομέα των ναών, με στόχο να κατανοηθεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η ιστορία τους και να ολοκληρωθεί το σχέδιο δύο μνημείων που είχαν ήδη εντοπιστεί: ένας πρώτος ναός (14) που χρονολογείται με ακρίβεια στον 7ο αιώνα π.Χ. και ένας δεύτερος (6) που χτίστηκε προς το τέλος του 6ου. Οι φετινές ανασκαφές οδήγησαν σε μια ακόμη ευχάριστη έκπληξη: την αποκάλυψη μιας οικοδομικής φάσης που συνίσταται σε αρκετούς τείχους από ωμόπλινθους, η οποία παρεμβάλλεται χρονικά, μεταξύ των δύο κτιρίων. Η ύπαρξη αυτών των κατασκευών επαναπροσδιορίζει τον χώρο του ναού 14 μετά την μερική ή ολική καταστροφή του, καθώς και την περιοχή γύρω από τον βωμό ακριβώς στα ανατολικά (St200). Οι ωμόπλινθοι είχαν τοποθετηθεί απευθείας στο έδαφος και φαίνεται πως αποτελούσαν προσωρινές κατασκευές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν πριν, και ίσως κατά τη διάρκεια, της κατασκευής του ναού 6. Έτσι, οι λατρευτικές τελετές πραγματοποιούνταν σε ένα σαφώς καθορισμένο περιβάλλον, ακόμη και ελλείψει μνημειακού κτιρίου.

Συνέχιση της ανασκαφής του αποθέτη προσφορών

Σε αυτή την ζώνη εντοπίστηκε ο αποθέτης προσφορών, ο οποίος ερευνάται από το 2020. Η ανασκαφή αυτού του ιδιαίτερου συνόλου συνεχίστηκε και σχεδόν ολοκληρώθηκε. Ο αριθμός των ευρημάτων ανέρχεται πλέ-

Ο ανασκαφικός χώρος στην Αμάρυνθο – The excavation site at Amarnthos

Ο ναός της Αρτέμιδος, αρχαϊκές φάσεις – The temple of Artemis, Archaic phases

ον σε σχεδόν 700. Με την ποικιλομορφία τους, τα ευρήματα αντικατοπτρίζουν την πολυπλοκότητα της Αμαρυσίας Αρτέμιδος, τις λατρευτικές πρακτικές και τις ομάδες ανθρώπων που συμμετείχαν σε αυτές κατά το δεύτερο μισό του 6ου αιώνα: κοσμήματα που προσφέρονται από νέους στις τελετές μετάβασης, όπλα που ανατίθενται ως τρόπαια, κ.λπ. Ανάμεσα στα αρκετά ευρήματα που ανασκάφηκαν το καλοκαίρι του 2022, ξεχωρίζει ένα λίθινο αγαματίδιο το οποίο αναπαριστά γυναικεία μορφή που κρατά ένα νεαρό ελάφι στην αγκαλιά της (βλ. πλαίσιο).

Πριν την Αρχαϊκή εποχή

Στο δυτικό τμήμα των Αρχαϊκών ναών και γύρω από τον βωμό, τα τελευταία επίπεδα που ανασκάφηκαν απέδωσαν σημαντική ποσότητα κεραμικής που χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 8ου αιώνα (Υστερογεωμετρική εποχή). Από τα ευρήματα των προγενέστερων ετών ήταν ήδη γνωστό ότι πραγματοποιούνταν τελετουργίες στους πρόποδες του λόφου των Παλαιοεκκλησιών. Ωστόσο, η ανεύρεση αυτού του συνόλου σε άμεσο συσχετισμό με τον τομέα των ναών και του βωμού St200 δημιουργεί νέες προοπτικές

για την κατανόηση της ιστορίας του ιερού. Το σημείο αυτό πιθανότατα αποτελεί το κέντρο των θρησκευτικών δραστηριοτήτων στο ιερό από τον 8ο αιώνα και εξής, μια υπόθεση που οι ανασκαφές του 2023 θα επιτρέψουν να επαληθευτεί. Οι προ-κλασικές φάσεις του ιερού διερευνήθηκαν περαιτέρω σε έναν άλλο τομέα, πιο κοντά στο λόφο. Εκεί, κάτω από ένα κτίριο (3), το οποίο λειτουργούσε ως μνημειακή είσοδος στην ανατολική πλευρά του ιερού, εντοπίστηκαν τρεις διαδοχικές φάσεις, που εκτείνονται σε μια χρονική περίοδο τεσσάρων αιώνων.

1εκ.

Αναθήματα από τον ναό (α. δακτυλίδι με σφραγίδα δ. ασπίδα κατά την ανασκαφή)
Votives from the temple (l. scarab seal ring ; r. bronze shield during excavation)

Τοίχος από ωμόπλινθους εντός του ναού – Mudbrick wall inside the temple

Γυναικεία μορφή με νεαρό ελάφι

Με τα χέρια κολλημένα στο σώμα της, μια γυναικεία μορφή κρατά ένα νεαρό ελάφι στο στήθος της, το οποίο, τεντώνοντας τον λαιμό του, ακουμπά απαλά το κεφάλι στον ώμο της. Το ελάφι συχνά συνδέεται με τη θεά Αρτεμη, ως το ιερό της ζώο. Για το λόγο αυτό, εκτός από θήραμα, το ελάφι είναι και το νεαρό άγριο πλάσμα που φροντίζει η θεά, όπως ακριβώς κάνει για το μέλλον των νεαρών κοριτσιών και αγοριών της πόλης. Το αγαματίδιο μπορεί να αναπαριστά την ίδια την θεά σε αυτό το ρόλο ή μια άλλη γυναίκα, η οποία μετέφερε μια ζωντανή προσφορά στην Αρτεμη.

Αγαματίδιο από ασβεστόλιθο (Υψ. 31 εκ) της λεγόμενης Κυπρο-Ιωνικής τεχνοτροπίας (πρώτο μισό του 6ου αι. π.Χ.)
Limestone statuette (height 31cm), Cypro-Ionic style (first half of the 6th c. BC)

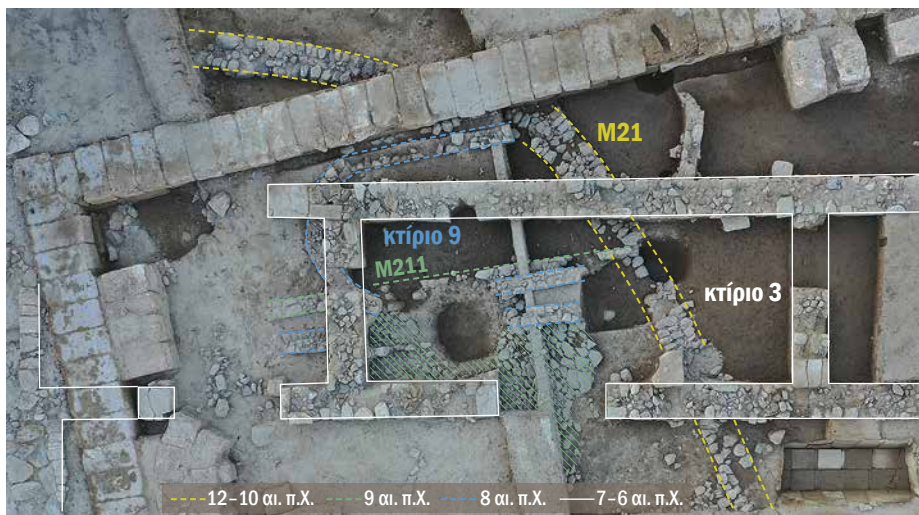

10εκ.

Η πρώτη φάση αντιπροσωπεύεται από έναν ογκώδη τοίχο (M21) του τέλους της Μυκηναϊκής περιόδου (δεύτερο μισό του 12ου αιώνα) ο οποίος βρισκόταν σε χρήση μέχρι το τέλος του 10ου αιώνα. Η δεύτερη φάση (9ος αιώνας) περιλαμβάνει έναν τοίχο (M211) καθώς και ένα συμπαγές λιθόστρωτο, που πιθανόν κατασκευάστηκε για την διαμόρφωση του εδάφους στην μερικώς ελώδη ζώνη. Η τρίτη φάση (8ος αιώνας) περιλαμβάνει την κατασκευή ενός αφιδωτού κτιρίου (9), το οποίο πλαισιώνεται από έναν τοίχο προστασίας ή οριοθέτησης. Τα κατάλοιπα αυτά είναι διαταραγμένα από μεταγενέστερους λάκκους και παρατηρήθηκαν μόνο σε περιορισμένες επιφάνειες, οπότε είναι δύσκολο να ερμηνευθούν. Ωστόσο, αναμφίβολα μαρτυρούν την κατοίκηση της περιοχής πριν από την Αρχαϊκή περίοδο. Ακόμη προγενέστερες φάσεις πρέπει να αναζητηθούν στο λόφο των Παλαιοεκκλησιών.

Παλαιοκκλησιές

Στο λόφο των Παλαιοκκλησιών, η αναζήτηση του προϊστορικού οικισμού, η ύπαρξη του οποίου είναι γνωστή από παλαιότερες δοκιμαστικές τομές της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, συνεχίστηκε. Σε συνέχεια της έρευνας που ξεκίνησε το 2019, ανοίχθηκαν δύο νέες τομές στην πλαγιά, ενώ συνεχίστηκε η ανασκαφή εκείνων του προηγούμενου έτους. Οι πέντε δοκιμαστικές τομές που ανασκάφηκαν μεταξύ 2021 και 2022 αποκάλυψαν μια σημαντική εγκατάσταση της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (3η χιλιετία π.Χ.). Το υλικό

Τέσσερις αιώνες χρήσης κάτω από ένα μνημειακό κτίριο της Αρχαϊκής εποχής (3)
Four centuries of occupation under an Archaic monumental building (3)

που συγκεντρώθηκε μαρτυρεί τις επαφές των κατοίκων του χώρου με τις Κυκλάδες και άλλα μέρη του Αιγαίου.

Στο σημείο των ανασκαφών, τα επίπεδα της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού καλύπτονται ως επί το πλείστον από βυζαντινές και μεταγενέστερες κατασκευές. Πολλοί λόφοι, φυσικοί και ανθρωπογενείς, μπορούν να εξηγήσουν το μεγάλο κενό στη στρωματογραφία. Τα κατάλοιπα της 2ης χιλιετίας π.Χ., και ιδίως εκείνα της Μυκηναϊκής περιόδου, φαίνεται να έχουν αλλοιωθεί σημαντικά από τη διάβρωση του εδάφους και από τα πλατώματα που διαμόρφωσαν το χώρο στην ιστορική περίοδο. Ωστόσο, η αφθονία της κεραμικής στις επι-

χώσεις της πλαγιάς στους πρόποδες του λόφου μαρτυρούν τη σημασία της Μυκηναϊκής κατοίκησης. Μετά την περίοδο αυτή και καθ' όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας, ο λόφος δεν φαίνεται να κατοικήθηκε εκ νέου. Είναι πιθανό λοιπόν ο χώρος αυτός να συνδέθηκε με το ιερό και επομένως να αφιερώθηκε στην Άρτεμη, ίσως υπό την μορφή ιερού δάσους. Κτίρια στην ζώνη αυτή και συγκεκριμένα παρεκκλήσια και σπίτια, εντοπίζονται στο σημείο αυτό μόνο κατά τη Μεσαιωνική περίοδο. Η παρουσία αυτού του οικισμού, τα ίχνη του οποίου ανασκάφηκαν και τεκμηριώθηκαν το 2021-2022, συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην καταστροφή των καταλοίπων του ιερού.

Κατάλοιπα της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού και της Βυζαντινής περιόδου στην πλαγιά του λόφου των Παλαιοεκκλησιών – Remains from the Early Bronze Age and the Byzantine period on the hillside of Paleoeckklisies

Abstract

Excavations at the Artemision of Amarnthos now focus on the pre-classical phases of the sanctuary. In the temple zone, an intermediate phase, attested by the presence of a mud-brick wall, was identified as having been built between the two main Archaic architectural phases. Prior to the construction of the latest temple of the end of the 6th c. BC, some 700 votive offerings were deposited here, whose excavation has now been completed. The discovery of a statuette of the Cypro-Ionic style representing a female carrying a fawn or doe is exceptional. In the sanctuary's wider area, however, it was also possible to study earlier structures dating back to the 12th c. BC. Concurrently, the excavation of the prehistoric settlement on the Paleoeckklisies hill continued.

Αμάρυνθος

Οργάνωση της ανασκαφής (20.06-05.08)

Διεύθυνση: S. Fachard, A. Σίμωσι

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: T. Krapf, S. Verdan, T. Theurillat

Υπεύθυνοι στο πεδίο: T. Saggini, T. Krapf, O. Κυριαζή

Βοηθός Υπευθύνων στο πεδίο: J. André

Διαχείριση αρχ. ευρ.: X. Παγώνη, J. Yaw

Συντήρηση: X. Γιαννουλόπουλος, Γ. Κονσουλιδη, N. Θεοχάρους

Τομεάρχες: D. Greger (SNSF), C. Chezeaux (Παν/μιο Λωζάννης)

Υπεύθυνοι τομών: T. Monnard (Παν/μιο Neuchâtel), L. Colombara, C. Da Silva, E. Quintela Mimet, F. Virgillo (Παν/μιο Λωζάννης), N. Lüthi (Παν/μιο Βασιλείας), N. Nicole, A. Provecho (Παν/μιο Γενεύης), L. Barbieri (Παν/μιο Βασιλείας), Π. Γιαννουλάκη (ΕΚΠΑ)

Συμμετέχοντες: Th. Roux (Παν/μιο Fribourg), P.-O. Beaulnes, A. Gajo (Παν/μιο Γενεύης), N. Favre, A. Gallarotti (Παν/μιο Λωζάννης), S. Cambianica, K. Graf, C. Lolos, S. Pedrazzini (Παν/μιο Ζυρίχης), A. Blondelle, B. Vidal (Παν/μιο Poitiers), A. Butsch (Παν/μιο Dijon), H. Holtey (Παν/μιο Κολωνίας), E. Αναστασάκη, A. Μπήτρου, H. Βικτωράτου (Παν/μιο Ιωαννίνων), B. Τούρλης (ΕΚΠΑ), Δ. Παπαγεωργίου (ΑΠΘ), A. Dupuis (HES ARC)

Εξειδικευμένοι συνεργάτες: D. Knoepfler (Παν/μιο Neuchâtel), D. Ackermann (Παν/μιο Poitiers), P. Maillard (Παν/μιο Fribourg), Τ. Καρκάνας, Μ. Γκούμα, Δ. Ρούσσος (ASCSA, Wiener Lab), Μ. Ρούμπου (Χαροκόπειο Παν/μιο), Β. Dimova (BSA), Ε. Μαργαρίτη (Παν/μιο Κύπρου), Α. Ηλιάδου (Παν/μιο Ιωαννίνων)

Επιφανειακή έρευνα ανάμεσα στην Ερέτρια και την Αμάρυνθο 2022

Sylvian Fachard – Αγγελική Σίμωσι – Chloé Chezeaux

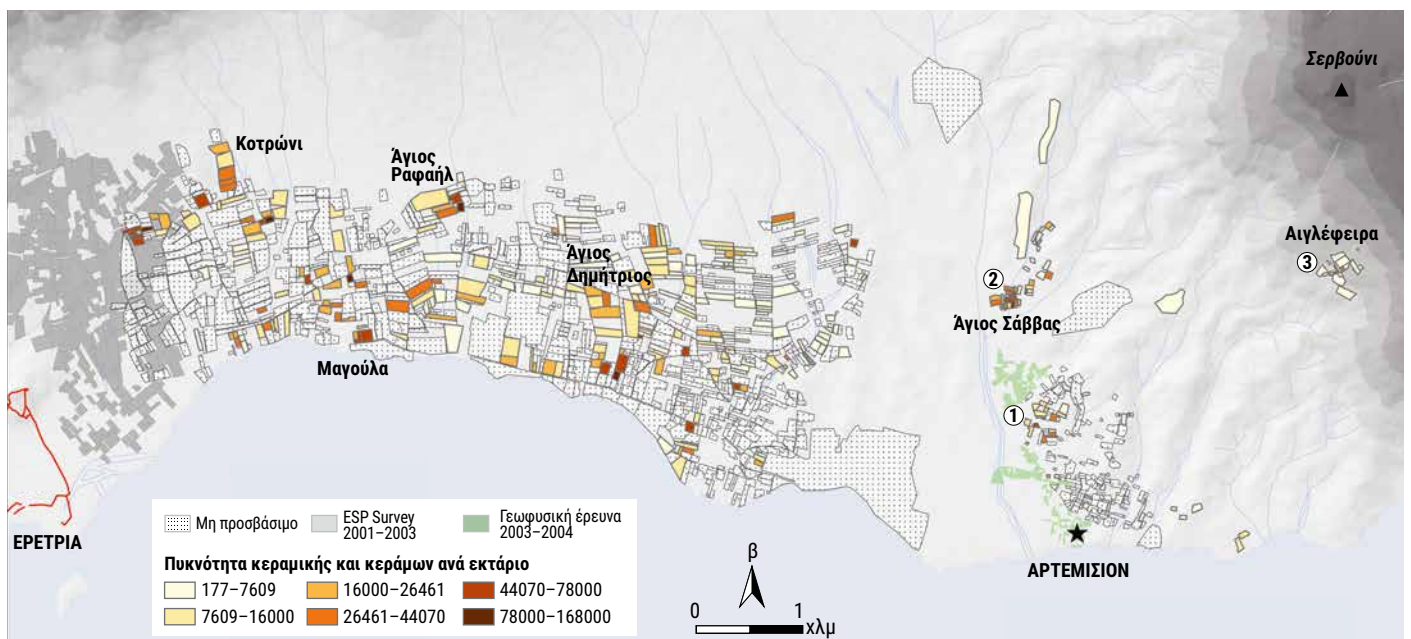
Οι κύριοι στόχοι της δεύτερης ερευνητικής περιόδου ήταν η διερεύνηση δύο μικροπεριοχών της πεδιάδας, που χωρίζονται από το δέλτα του Σαρανταπόταμου, του αρχαίου Ερασίνου: στα δυτικά, ο τομέας μεταξύ του Αγίου Δημητρίου και της σύγχρονης κωμόπολης της Αμαρύνθου, στα ανατολικά, η περιοχή του Αρτεμισίου, ανάμεσα στο ιερό και τις δυτικές πλαγιές του όρους Σερβούνι. Η φετινές έρευνες πραγματοποιήθηκαν με την συμμετοχή 15 φοιτητών, και την περιοδική συμμετοχή εξειδικευμένων συνεργατών. Μετά από δύο έτη, έχουν ερευνηθεί συνολικά 1.180 οικοπέδα, που αντιστοιχούν σε έκταση 600 εκταρίων, με τη χρήση της μεθόδου της εντατικής επιφανειακής έρευνας. Η ανακάλυψη αρκετών αρχαίων οικισμών στα βόρεια του ιερού, εκτός από εκείνους που εντοπίστηκαν το 2021, καθιστά δυνατή την επανασχεδίαση του χάρτη της ανθρώπινης κατοίκησης της πεδιάδας σε βάθος χρόνου και παρέχει μια νέα βάση για τη μελέτη του ιερού τοπίου στην κοιλάδα της Αμαρύνθου.

Αρχαίοι οικισμοί στα βόρεια του ιερού

Ένας πρώτος σχετικά μεγάλος οικισμός βρέθηκε 950 μέτρα βορειοδυτικά του Αρτεμισίου (αρ. 1 στο χάρτη). Ο οικισμός αυτός, που χαρακτηρίζεται από μια συγκέντρωση κεράμων και κεραμικής εκτείνεται σε 3-4 εκτάρια και μοιάζει να βρισκόταν σε χρήση κατά την Κλασική, τη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή περίοδο. Αν και είναι ακόμη πολύ νωρίς για να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ταυτοποίηση της θέσης αυτής, δεν είναι απίθανο να αποτελεί το κέντρο του αρχαίου δήμου της Αμαρύνθου. Επιπλέον, τα ανασκαφικά δεδομένα υποδεικνύουν ότι ο λόφος των Παλαιοεκκλησιών και η άμεση περιφέρειά του δεν είχαν κατοικήθει κατά την αρχαιότητα. Από την Αρχαϊκή περίοδο, ο οικισμός φαίνεται να απομακρύνεται σταδιακά από την περιοχή του ιερού. Ένας δεύτερος αρχαίος οικισμός έχει εντοπιστεί στο λόφο του Αγίου Σάββα (γνωστός ως Μουστόπουλο τον 19ο αιώνα), 2,2χλμ. βορειοδυτικά του ιερού.

Πρόκειται για ένα ύψωμα σε στρατηγική θέση στις εκβολές διαφόρων κοιλάδων, σε ένα σημείο που αναμφίβολα επέτρεπε τη διάβαση της κοίτης του Σαρανταπόταμου. Στο λόφο και τα γύρω χωράφια εντοπίστηκε μεγάλη πυκνότητα λακωνικών και κορινθιακών κεράμων, οστράκων με μελανό γάνωμα, λαξευμένων λίθων και ένα λατομείο ασβεστόλιθου. Ο οικισμός αυτός εκτεινόταν σε αρκετά εκτάρια και κατοικήθηκε κατά την Κλασική, Ελληνιστική, Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο. Δεν είναι απίθανο να αποτελούσε το κέντρο ενός άγνωστου μέχρι στιγμής δήμου της Ερετριάδας.

Ένας τρίτος οικισμός που ανακαλύφθηκε το 2022 στα υψώματα του Σερβουνίου, μπορεί να ταυτιστεί με βεβαιότητα: πρόκειται για τον δήμο Αιγλεφείρας. Αν και η ευρύτερή του θέση ήταν ήδη γνωστή χάρη στη διατήρηση του τοπωνυμίου «Αιγλέφαρος» στην περιοχή, η ως τώρα απουσία αρχιτεκτονικών λειψάνων από την Κλασική-Ελληνιστική περίοδο καθιστούσε την ταύτι-

Χάρτης επιφανειακών ερευνών 2021-2022 – Map of survey 2021-2022

Η ομάδα της επιφανειακής έρευνας κατά την ανατολή του ηλίου — The survey team working at sunrise

σή του αβέβαιη. Τα στοιχεία που παρέχονται από την τηλεπισκόπηση μέσω LiDAR, και ιδιαίτερα οι λάκκοι των λαθρανασκαφών που καλύπτονταν από τη βλάστηση, κατέστησαν δυνατό τον εντοπισμό μιας υψηλής συγκέντρωσης αρχαίων καταλοίπων σε ένα ασβεστολιθικό πλάτωμα με θέα την πηγή και τη βυζαντινή εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής. Μια πρώτη έρευνα αποκάλυψε τα κατάλοιπα ενός μικρού συγκροτημένου οικισμού, αποτελούμενου από διάφορα κτήρια χτισμένα με τοίχους από μεγάλους λίθους. Εκτός από μια μεγάλη ποσότητα υαλωμένων κεράμων, ο χώρος απέδωσε όστρακα λεπτής και χονδροειδούς κεραμικής της Κλασικής, Ελληνιστικής, Ρωμαϊκής και Βυζαντινής περιόδου.

Παρόλο που το ορεινό περιβάλλον μπορεί να προκαλέσει έκπληξη, η επιφανειακή έρευνα της γύρω περιοχής και ο εντοπισμός αμέτρητων αναλημματικών τοίχων δείχνει ότι οι πλαγιές είχαν «αποικιστεί» για την καλλιέργεια της ελιάς. Η ανακάλυψη μιας αγροικίας και αναλημμάτων της Κλασικής περιόδου, 1 χλμ. νότια του δήμου, επιβεβαιώνει το γεωργικό δυναμικό αυτών των υψωμάτων, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Τα περάσματα και οι κοιλάδες του Σερβουνίου
Μέσω της μεθόδου της εκτεταμένης επιφανειακής έρευνας διερευνήθηκαν οι κυματιστές και, καμιά φορά απομονωμένες, πλαγιές του Σερβουνίου, ένα δύσκολο έδαφος

το οποίο δεν μπορούσαν να ερευνηθούν σε ευθείες γραμμές οι ομάδες εντατικής επιφανειακής έρευνας.

Αυτή η στοχευμένη εξερεύνηση, με βάση ιδίως το LiDAR, επέτρεψε την ανακάλυψη και τεκμηρίωση αρκετών βυζαντινών θέσεων (οικισμοί, ερειπωμένα παρεκκλησία, ένα μετόχι, αλώνια), επιβεβαιώνοντας την πυκνότητα της κατοίκησης της λεκάνης του Σαρανταπόταμου και των πλαγιών του Σερβουνίου εκείνη την εποχή. Η εκτεταμένη επιφανειακή έρευνα επέτρεψε επίσης τη εξερεύνηση αρκετών ορεινών περασμάτων και σημείων διέλευσης, ιδίως του Βορδώλακα, γνωστού στους ταξιδιώτες του 19ου αιώνα (Girard, Powell), του οποίου τα αρχαία κατάλοιπα είχαν ερμηνευτεί ως ανήκοντα σε μικρό ναό ή παρατηρητήριο. Η τοποθεσία, στο πέραςμα του Παρθενίου (κοντά στον αρχαίο δήμο Παρθενίου), είναι γνωστή στους βοσκούς ως «Τα Μάρμαρα». Το κτίσμα έχει δυστυχώς λεηλατηθεί και εν μέρει καταστραφεί, ιδίως για την επανάχρηση των λίθων του. Παρόλο που εντοπίστηκαν δύο ευθείες από λεπτά κατεργασμένους ασβεστόλιθους, οι θάμνοι και η βλάστηση δεν επέτρεπαν τη μελέτη της κάτοψης του. Χάρη στην παρέμβαση της Προϊσταμένης της Εφορείας Αρχαιοτήτων, ένας καθαρισμός που συνοδεύτηκε από φωτογραμμετρική αποτύπωση και μια μικρή ανασκαφή επέτρεψε την αποκάλυψη ενός κτιρίου διαστάσεων 9,97 × 6,65 μ. Η θεμελίωση από ασβεστόλιθους διατηρείται μέχρι την ευθυνηρία. Πάνω στην τελευταία, αλλά λίγο πιο πίσω από την παρειά, τοποθετήθηκε η πρώτη στρώση της ανωδομής, αποτελούμενη από τραπεζοειδείς ασβεστόλιθους με σμιλεμένο διάκοσμο. Η ποιότητα της τοιχοποιίας είναι εξαιρετική παρά τη σκληρότητα του

Κέντρο του δήμου Αιγλεφείρας — Centre of the demos of Aiglepheira

Επιφανειακή έρευνα Ερετριάδας

Τα Δρακόσπιτα της Εύβοιας Το συγκρότημα στην Πάλλη Λάκκα

Karl Reber – Αγγελική Σίμωσι – Μαρία Χιδίρογλου – Jérôme André – Chloé Chezeaux

Η έρευνα του 2022 ολοκληρώνει το πρόγραμμα μελέτης των Δρακόσπιτων, που ξεκίνησε τρία χρόνια νωρίτερα κοντά στα Στύρα της νότιας Εύβοιας. Στην περιοχή αυτή έχουν εντοπιστεί οκτώ θέσεις, μεταξύ των οποίων και αυτή της Πάλλης Λάκκας, στην οποία πραγματοποιήθηκαν φέτος ανασκαφικές τομές για την αποσαφήνιση της κάτοψης του συγκροτήματος και της χρονολόγησής του, μετά την πρώτη έρευνα το 2021.

Δρακόσπιτο στην Πάλλη Λάκκα – Palli Lakka complex

Μια ακριβέστερη χρονολόγηση...

Οι στρωματογραφικές τομές που διενεργήθηκαν σε κάθε ένα από τα τρία σπίτια που αποτελούν το συγκρότημα επέτρεψαν την ανασκαφή πολλών επιπέδων κατοίκησης καθώς και επιχώσεων. Τα τελευταία απέδωσαν κεραμική, από την οποία η πιο πρόσφατη χρονολογείται στον 3ο αιώνα π.Χ. Τα αρχαιότερα όστρακα χρονολογούνται στον 3ο αιώνα π.Χ. και μας επιτρέπουν να τοποθετήσουμε την κατασκευή των σπιτιών της Πάλλης Λάκκας στην Ύστερη Ελληνιστική περίοδο. Η συγχρονικότητα των τριών κτιρίων φαίνεται να εξασφαλίζεται από τις ομοιότητες της αρχιτεκτονικής τους και σε κάθε περίπτωση δεν διαφεύδεται από το υλικό που βρέθηκε. Η ανασκαφή των επιπέδων κατοίκησης αποκάλυψε πολυάριθμα οστά αιγοπροβάτων, καθώς και κεραμική της Ύστερης Ελληνιστικής, τη Ρωμαϊκής και, κυρίως, της Βυζαντινής και σύγχρονης περιόδου.

Ο μικρός όγκος των επιχώσεων δυσχεραίνει τον προσδιορισμό των διαφορετικών

φάσεων, καθώς τα πλακόστρωτα δάπεδα έχουν καθαριστεί και αναδιαταχθεί κατά τη διάρκεια της χρήσης των σπιτιών. Ωστόσο, το αρχαιολογικό υλικό επιβεβαιώνει ότι αυτά χρησιμοποιήθηκαν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, από την αρχαιότητα έως τον 18ο αιώνα, ενώ οι αρχαιομετρικές αναλύσεις θα μας επιτρέψουν την ακριβέστερή τους χρονολόγηση.

... και η ολοκλήρωση της κάτοψης

Μια από τις κύριες εκπλήξεις της εκστρατείας ήταν η ανακάλυψη ενός μνημειακού κατωφλίου στο νότιο κτίριο, το οποίο αποκαλύπτει την ύπαρξη ενός παλαιότερου επιπέδου κυκλοφορίας στην αυλή και στο εσωτερικό του. Το κατώφλι αυτό στη συνέχεια επιχωματώθηκε και η είσοδος από την αυλή ανυψώθηκε για να σχηματίσει ένα είδος ράμπας πρόσβασης. Η ανασκαφικές τομές στο εξωτερικό των κτιρίων αποκάλυψε επίσης έναν τοίχο που επεκτείνει τη δυτική πρόσοψη των δύο μεγαλύτερων προς τα νότια. Κτισμένος σε μεταγενέστερη φάση, πιθανότατα σύγχρονος με το κλείσιμο της κεντρικής αυλής, αυτός ο τοίχος περιόριζε την πρόσβαση στο συγκρότημα από το νότο και μπορεί να χρησίμευε ως περίβολος.

Σπίτια λατόμων

Κατά τη διάρκεια της εξερεύνησης της γύρω περιοχής, εντοπίστηκαν πολυάριθμα λατομεία, ιδιαίτερα στη δυτική πλαγιά του βουνού, κάτω από το φρούριο του Αγίου Νικολάου και στην άμεση γειτνίαση με τη θέση Πάλλη Λάκκα. Τα νέα αυτά λατομεία έρχονται να προστεθούν στα ήδη πολυάριθμα της περιοχής και μαρτυρούν την έντονη εξόρυξη του cipollino, ενός μαρμάρου με λευκές και πράσινες φλέβες που εξήχθη σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου κατά την αυτοκρατορική περίοδο. Η πανταχού παρουσία λατομείων στις πλαγιές αυτού του ορεινού όγκου και το υψηλό ποσοστό Ρωμαϊκής κεραμικής που βρέθηκε στο Δρακόσπιτο της Πάλλης Λάκκας μας οδηγούν να συνδέσουμε μια

από τις περιόδους χρήσης του συγκροτήματος με τη λατόμηση μαρμάρου.

Αν και η ερμηνεία του συγκροτήματος της Πάλλης Λάκκας ως κατοικία λατόμου κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους είναι ελκυστική, μια τέτοια ερμηνεία είναι μάλλον απίθανη για τα άλλα απομονωμένα Δρακόσπιτα, που έχουν εντοπιστεί μακριά από λατομεία. Συγκεκριμένα, τα άλλα δύο Δρακόσπιτα που καταγράφηκαν την άνοιξη του 2022, στις θέσεις Μακκού και Κάψαλα, δεν έχουν τα ίδια τοπογραφικά χαρακτηριστικά ενώ δεν βρέθηκαν λατομεία στην ευρύτερη περιοχή τους. Είναι λοιπόν πιθανότερο αυτά τα σπίτια να χρησιμοποιούνταν κυρίως ως αγροτικές κατοικίες όπως το Δρακόσπιτο στη θέση Ίλκιζες που ανασκάφηκε το 2021.

Κάθε σπίτι/συγκρότημα έχει αναμφίβολα εξυπηρετήσει διαφορετικές χρήσεις κατά τη διάρκεια των δύο περίπου χιλιετιών της ιστορίας του. Το γεγονός ότι η Πάλλη Λάκκα χτίστηκε πριν από την περίοδο έναρξης της λατόμησης ίσως υποδεικνύει πως το συγκρότημα είχε μια προγενέστερη λειτουργία, η οποία δεν είναι ακόμη γνωστή.

Abstract

In 2022, the Greek-Swiss project of the “Drakospita” in the region of Styra focused on the excavation of the complex at Palli Lakka. Pottery finds allow to date the construction of this structure to the Late Hellenistic period. An important result of the campaign was the discovery of a monumental threshold in the southern edifice, which indicates the existence of a first level of occupation. The Roman pottery found in Palli Lakka, as well as the presence of numerous stone quarries in the vicinity, suggest that the use of these houses was related to stone quarrying. In addition, two other Drakospita, namely Makkou and Kapsala, were also documented. These were rather used as rural buildings.

Πάλλη Λάκκα

Ερευνητικό πρόγραμμα

Δρακόσπιτων (25.04–08.05.2022)

Διεύθυνση: Κ. Reber (Παν/μιο Λωζάννης),
Α. Σίμωσι (ΕΑΕ), Μ. Χιδίρογλου (ΕΑΜ)

Υπεύθυνοι στο πεδίο: C. Chezeaux και
J. André (ΕΑΣΕ/ Παν/μιο Λωζάννης), σε
συνεργασία με την Φ. Σταυρούλα (ΕΑΕ).

Συμμετέχοντες: T. Allegro (Παν/μιο Λω-
ζάννης), J. Liaudat (Παν/μιο Neuchâtel),
N. Nicole (Παν/μιο Γενεύης).

Αίγινα, Ελλάνιον Όρος

Στέλλα Χρυσουλάκη – Tobias Krafz – Λεωνίδας Βοκοτόπουλος – Σοφία Μιχαλοπούλου – Jéréôme André

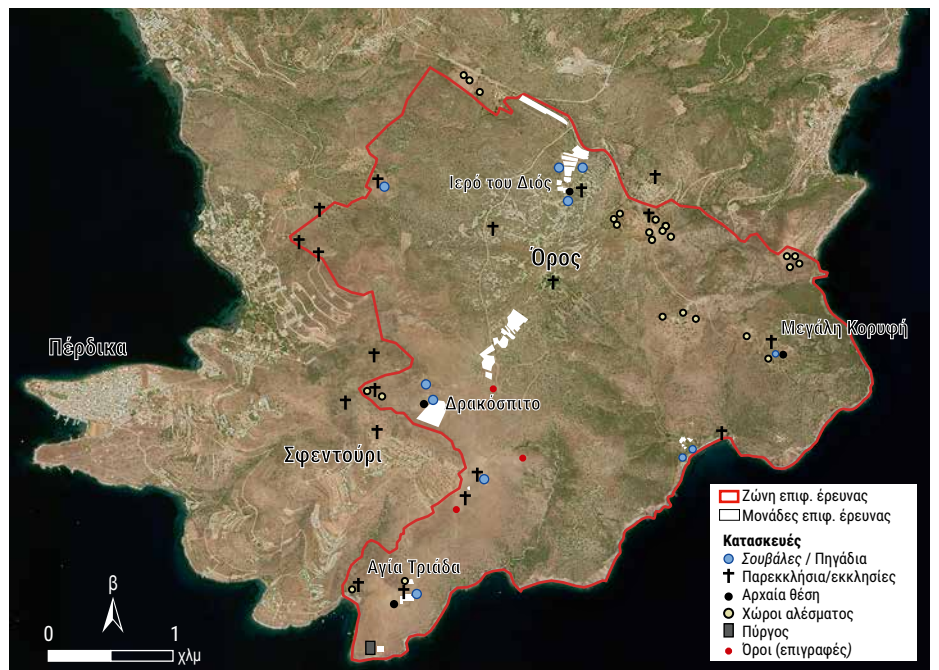
Το ελληνοελβετικό ερευνητικό πρόγραμμα στο Ελλάνιον Όρος της Αίγινας εισήλθε στο δεύτερο έτος του, το 2022, με εργασίες στο πεδίο και στο μουσείο. Ίχνη των τελευταίων τεσσάρων χιλιετιών μπορούν να ανιχνευθούν στην υψηλότερη κορυφή του νησιού. Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από έναν τόπο λατρείας που συνδέεται με το ιερό του Διός στη βόρεια πλαγιά, και από έναν οικισμό καταφυγής. Το 2022, η ομάδα επικεντρώθηκε στην αξιολόγηση των ευρημάτων και στην περαιτέρω τεκμηρίωση των δοκιμαστικών τομών που είχαν διενεργηθεί το προηγούμενο έτος. Τα αποτελέσματα της έρευνας του 2021-2022 είναι πολλά υποσχόμενα, συνεπώς προγραμματίζονται μεγαλύτερης κλίμακας ανασκαφικές εργασίες για τα έτη 2023 έως 2025.

Η νότια πλαγιά του Όρους

Μία δοκιμαστική τομή ανοίχτηκε το 2021 σε ένα από τα οικήματα της νότιας κλιτύς του Όρους. Από αυτή την τομή προέρχεται ένας μεγάλος αριθμός ευρημάτων, τα οποία χρονολογούνται από τους Γεωμετρικούς χρόνους έως τη Ρωμαϊκή εποχή. Οι αποθέσεις είναι δευτερογενείς – συγκεκριμένα, προέρχονταν από το ιερό που βρισκόταν λίγα μέτρα υψηλότερα, στην κορυφή του βουνού. Μια ελλειψοειδής κατασκευή στην ίδια περιοχή έχει πλέον αναγνωριστεί ως κλίβανος ενός εργαστηρίου.

Κατάλοιπα της Εποχής του Χαλκού στην κορυφή του όρους του Διός

Οι μαρτυρίες για την παρουσία σημαντικών μυκηναϊκών καταλοίπων κάτω από τις νεότερες κατασκευές πληθαίνουν, ιδίως στη ζώνη βόρεια της κορυφής, η οποία παρέμεινε αδιατάρακτη από τις ανασκαφικές εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στις αρχές του 20ού αιώνα. Σε αυτό το σημείο αποκαλύφθηκε ένας ισχυρός τοίχος κατά την ανασκαφική περίοδο του έτους 2021. Σε άμεση συνάφεια με αυτόν, και κάτω από μεγάλων διατάσεων λίθους, βρέθηκε ένα

Ζώνη επιφανειακών ερευνών γύρω από το Ελλάνιον Όρος – Archaeological survey area around Hellanion Oros

μυκηναϊκό στρώμα καταστροφής, το οποίο περιλάμβανε περισσότερα από δεκαπέντε αγγεία. Η συντήρηση των τελευταίων είναι σε εξέλιξη. Πέραν των αγγείων πόσεως και των τριποδικών μαγειρικών χυτρών, ήρθαν επίσης στο φως αποθηκευτικοί πίθοι.

Η διεύρυνση της τομής το 2023 θα συνδράμει στο να κατανοήσουμε καλύτερα τον χαρακτήρα του κτηρίου και κατά πόσον αυτό σχετίζεται με τον χώρο λατρείας, οι απαρχές του οποίου ανάγονται επίσης στην Εποχή του Χαλκού. Σε κάθε περίπτωση, μετά την κατάρρευση των μυκηναϊκών κτισμάτων η εν λόγω περιοχή χρησιμοποιήθηκε για την απόθεση καταλοίπων προερχόμενων από τις θυσίες που ελάμβαναν χώρα στην κορυφή του Όρους, όπως φαίνεται από τις επιχώσεις όπου ιδιαίτερα έντονη είναι η παρουσία θραυσμάτων οστών ζώων τα οποία φέρουν ίχνη καύσης.

Καμένα οστά ζώων, κατάλοιπα θυσιών
Burnt animal bones, remains of sacrifices

Αρχαιολογικός χάρτης της νότιας Αίγινας

Η παρουσία ενός προϊστορικού λατρευτικού χώρου και ενός μεταγενέστερου ιερού του Διός στο υψηλότερο σημείο της Αίγινας δεν προξενεί ίσως έκπληξη. Ωστόσο, η τοποθεσία είναι μάλλον ασυνήθιστη για έναν οικισμό, επομένως η παρουσία του σε αυτό το

σημείο θα πρέπει μάλλον να αποδοθεί στην επικράτηση ανασφαλών συνθηκών στις ακτές. Για να δοθεί απάντηση στο ζήτημα αυτό, ερευνάται η περιοχή περιμετρικά του Ελλάνιου Όρους συστηματικά. Πέραν των προϊστορικών, ιστορικών χρόνων και μεσαιωνικών ευρημάτων, τεκμηριώνονται και οι παραδοσιακές τεχνικές καλλιέργειας στην περιοχή αυτή, η εκμετάλλευση της οποίας υπήρξε ιδιαίτερα εντατική έως και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

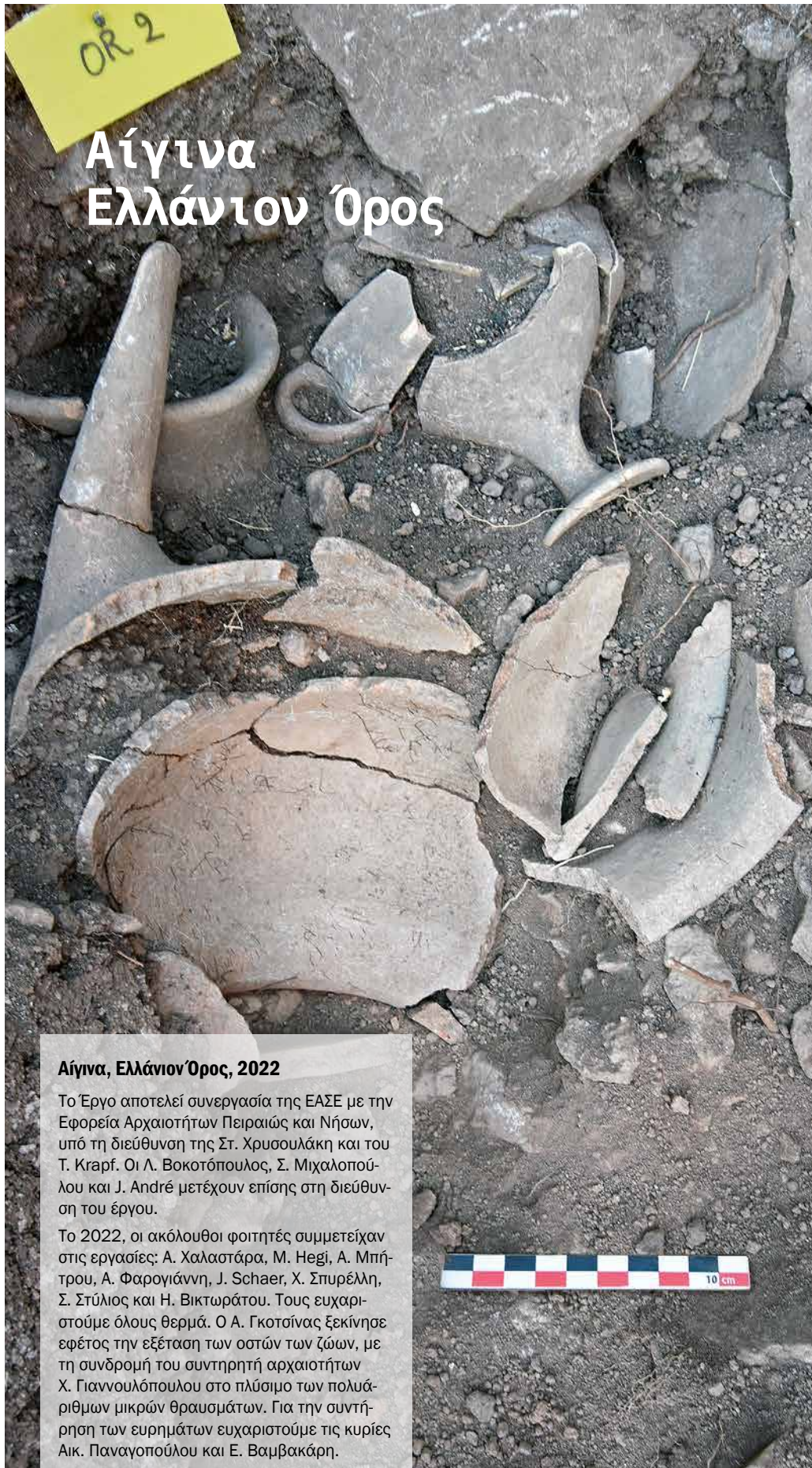
Αυτό παρέχει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο διαβίωσης στην περιοχή αυτή και επιπλέον απαντήσεις για το πώς θα μπορούσε να συντηρηθεί ένας οικισμός σε αυτήν την θέση.

Εκτός από τις απανταχού παρούσες αναλημματικές ξερολιθιές, κεντρίζουν το ενδιαφέρον τα πολυάριθμα αλώνια, οι εγκαταλελειμμένες καλύβες και τα σημεία συλλογής ύδατος (σουβάλες).

Κατά την διερεύνηση εφαρμόζονται διαφορετικές μέθοδοι: εντατική επιφανειακή έρευνα, συστηματική επισκόπηση σε σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και αξιολόγηση δορυφορικών εικόνων και παλαιών χαρτών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός χάρτη GIS (ΓΣΠ - Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών) με διαφορετικά επίπεδα πληροφοριών. Ομοίως, ορισμένοι αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία έχουν ήδη αποτυπωθεί φωτογραμμετρικά, ως ψηφιακά τρισδιάστατα μοντέλα, και έχουν καταγραφεί λεπτομερώς τοπογραφικά. Παράλληλα με τις ανασκαφικές εργασίες, η έρευνα αυτή θα συνεχιστεί και κατά τα επόμενα τρία χρόνια, κυρίως η εντατική επιφανειακή έρευνα, η οποία μέχρι στιγμής έχει περιοριστεί σε επιλεγμένες, σχετικά μικρές ζώνες και είχε δοκιμαστικό χαρακτήρα.

Abstract

The five-year research program on Hellanion Oros on the island of Aegina is composed by two main axis: the excavation on the summit, and the archaeological survey of the southern end of the island, around the mountain. During this second campaign, the work of the Greek-Swiss team focused on the documentation of the trenches opened in 2021 and on the study of the material, in particular the vases from a Mycenaean destruction layer. Nearly four millennia of human activity have been documented on the summit of this mountain, which served as a place of worship (sanctuary of Zeus) and as a habitat.

Αίγινα, Ελλάνιον Όρος, 2022

Το Έργο αποτελεί συνεργασία της ΕΑΣΕ με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων, υπό τη διεύθυνση της Στ. Χρυσουλάκη και του Τ. Κραφ. Οι Λ. Βοκοτόπουλος, Σ. Μιχαλοπούλου και J. André μετέχουν επίσης στη διεύθυνση του έργου.

Το 2022, οι ακόλουθοι φοιτητές συμμετείχαν στις εργασίες: Α. Χαλαστάρα, Μ. Hegi, Α. Μπήτρου, Α. Φαρογιάννη, J. Schaer, Χ. Σπυρέλλη, Σ. Στύλιος και Η. Βικτωράτου. Τους ευχαριστούμε όλους θερμά. Ο Α. Γκοτσίνας ξεκίνησε εφέτος την εξέταση των οστών των ζώων, με τη συνδρομή του συντηρητή αρχαιοτήτων Χ. Γιαννουλόπουλου στο πλύσιμο των πολυάριθμων μικρών θραυσμάτων. Για την συντήρηση των ευρημάτων ευχαριστούμε τις κυρίες Αικ. Παναγοπούλου και Ε. Βαμβακάρη.

Από την ανασκαφή στο Μουσείο: πολύτιμα αντικείμενα προς συντήρηση

Tamara Saggini – Χάρης Γιαννουλόπουλος – Γαλάτεια Κονσουλίδη

Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στο ιερό της Αρτέμιδος στην Αμάρυνθο μεταξύ 2020 και 2022 ήταν πλούσιες σε ευρήματα, από αρχιτεκτονικά κατάλοιπα μέχρι μικροαντικείμενα και κεραμική. Η ομάδα του εργαστηρίου συντήρησης συμμετείχε ενεργά στις εργασίες πεδίου και μάλιστα ενισχύθηκε σημαντικά στο τέλος της ανασκαφικής περιόδου 2022. Αν και στην αρχή της ανασκαφής του ιερού αρκούσαν ένα ή δύο άτομα για να ασχοληθούν με το υλικό που ερχόταν στο φως, επτά συντηρητές καλούνται πλέον να αντιμετωπίσουν αυτό το μνημειώδες έργο, εν μέρει χάρη στην υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος. Για την συντήρηση όλων των ευρημάτων που έχουν αποκαλυφθεί μέχρι στιγμής, θα χρειαστεί περισσότερο από μια δεκαετία.

Η ποικιλομορφία των υλικών απαιτεί μεγάλη ευελιξία και τεχνογνωσία από τους συντηρητές. Πήλινα ειδώλια και αγγεία, μεταλλικά αντικείμενα (χρυσός, ασήμι, χαλκός, σίδηρος, μόλυβδος), γυάλινες χάντρες, κοσμήματα και άλλα μικρά αντικείμενα από οστό, ελεφαντόδοντο, φαγιεντιανή ή ημιπολύτιμους λίθους, και υφάσματα: κάθε αντικείμενο απαιτεί μια ξεχωριστή και προσεκτική επεξεργασία. Η μελέτη των περισσότερων αντικειμένων δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μέχρι να ολοκληρωθεί η συντήρησή τους. Τα ακόλουθα παραδείγματα απεικονίζουν την πολυπλοκότητα του εγχειρήματος καθώς και το μέγεθός του, όπως μαρτυρά ο αριθμός των ωρών που απαιτούνται για κάθε αντικείμενο.

Abstract

The excavations in the sanctuary of Artemis at Amarnthos between 2020 and 2022 have yielded numerous archaeological finds. Therefore, at the end of the excavation in 2022, the conservation team was expanded, with the addition of four new conservators. Nevertheless, more than a decade will be needed to restore all the artifacts discovered so far. The variety of material categories of the finds requires great versatility and extensive technical expertise. Each object will require an individual and carefully considered treatment (see examples).

Πήλινο ειδώλιο

Συντήρηση: περ. 150 ώρες

Σαράντα οκτώ ειδώλια αυτού του τύπου έχουν βρεθεί στο ναό. Το ευαίσθητο λευκό επίχρισμα τους, με επίθετο μπλε, κόκκινο ή κίτρινο χρώμα, απαιτεί προσεκτικό καθαρισμό με βελόνα και στερέωση με ακρυλικό γαλάκτωμα. Στη συνέχεια, τα διαφορετικά τμήματα συγκολλώνται. Οι επίπεδες αυτές γυναικείες μορφές φορούν κυλινδρικό κάλυμμα κεφαλής (πόλος) καθώς και μακρύ ένδυμα που πορπώνεται στους ώμους.

Αγαματίδιο λέοντος

Συντήρηση: περ. 20 ώρες

Εύρημα του 2021, αυτό το χάλκινο αγαματίδιο βρέθηκε καλυμμένο με ένα παχύ στρώμα αλάτων και χρώματος διαβρωμένο σε μεγάλο βαθμό. Η συντήρησή του πραγματοποιήθηκε με μηχανικό καθαρισμό της επιφάνειας με νυστέρι και μικροτροχό, σταθεροποίηση των διαβρωτικών παραγόντων και εφαρμογή προστατευτικού βερνικιού. Ακολουθώντας αυτά τα βήματα, αποκαλύφθηκε ένα ξαπλωμένο λιοντάρι που κρατά ένα κριάρι στα σαγόνια του.

Αγγεία

Συντήρηση: περ. 25 ώρες

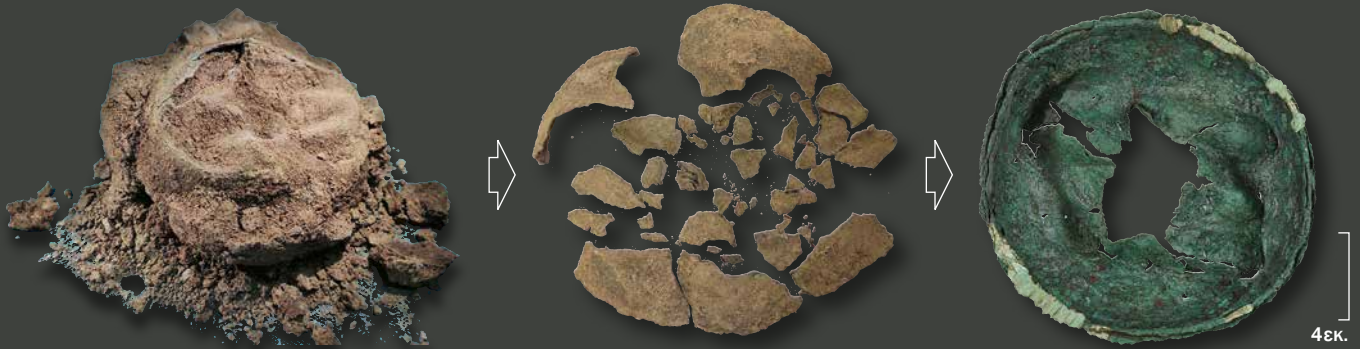
Ανάμεσα στα περίπου εκατό ακέραια αγγεία που βρέθηκαν στο ναό, κάποια είναι μελανόμορφα, ενώ άλλα ολόβαφα. Τα αγγεία απαιτούν μηχανικό καθαρισμό με νυστέρι, βελόνα, και επιλεκτικά με χημικά μέσα, πριν τη στερέωση των χρωμάτων τους με ακρυλικό γαλάκτωμα και την συγκόλληση των διαφορετικών τμημάτων τους. Σε ορισμένα αγγεία πραγματοποιούνται οργανικές αναλύσεις και αναλύσεις πηλού, ώστε να προσδιοριστεί η χρήση και η προέλευσή τους. Η μελανόμορφη λήκυθος της εικόνας είναι αθηναϊκής προέλευσης και απεικονίζει σειρά σπλιτών, ένας από τους οποίους είναι ανεβασμένος σε τέθριππο.

Χάλκινη φιάλη

Συντήρηση: περ. 180 ώρες

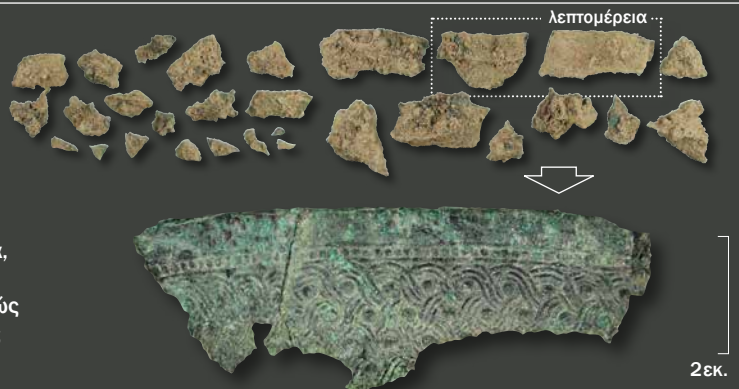
Η ανασκαφή των χάλκινων αντικειμένων είναι μια ιδιαίτερα ευαίσθητη διαδικασία. Οι χάλκινες φιάλες που βρέθηκαν στο ναό σταθεροποιήθηκαν επί τόπου πριν τη μεταφορά τους στο μουσείο. Τα λεπτά τοιχώματά τους απαιτούν επιφανειακό καθαρισμό με νυστέρι ή βελόνα, μερικές φορές με μικροτροχός, ξέστρο υπέρηχων ή υαλόβουρσα. Το εικονιζόμενο παράδειγμα σώζει ίχνη οστέινης ή ελεφαντοστέινης διακόσμησης στο χείλος του αγγείου. Τα τμήματα της φιάλης στη συνέχεια σταθεροποιήθηκαν με αναστολέα διάβρωσης σε κενό αέρος, συγκολλήθηκαν, συμπληρώθηκαν σε καίρια σημεία και εφαρμόστηκε συνολικά προστατευτικό βερνίκι.

Χάλκινες ασπίδες

Συντήρηση: περ. 1830 ώρες για κάθε αντικείμενο

Συνολικά πέντε χάλκινες ασπίδες βρέθηκαν στο ναό της Αρτέμιδος. Η λεπτότητα του χάλκινου φύλλου που έχει χρησιμοποιηθεί εξηγεί την κακή κατάσταση διατήρησής τους. Καθώς η συντήρηση δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, εδώ απεικονίζονται μόνο μερικά θραύσματα. Η συντήρηση περιλαμβάνει τον καθαρισμό της επιφάνειας με μηχανικά μέσα, τη σταθεροποίηση των διαβρωτικών παραγόντων με χημικά μέσα σε κενό αέρος, την συγκόλληση και τη συμπλήρωση, καθώς και την εφαρμογή προστατευτικού βερνικιού. Η περίμετρος της ασπίδας είναι διακοσμημένη με πλοχμό και ανάγλυφες τελείες.

Συμβούλιο του Ιδρύματος – Board of Trustees

Pascal Broulis, Πρόεδρος (από 07.10.2022) — *President (since 07.10.2022)*

Pascal Couchepin, Πρόεδρος (έως 06.10.2022), Επίτιμος Πρόεδρος — *President (until 06.10.2022), Honorary President*

Pierre Ducrey, Αντιπρόεδρος (έως 06.10.2022), Επίτιμο μέλος του Συμβουλίου του Ιδρύματος — *Vice president (until 06.10.2022), Honorary member of the Board of Trustees*

Sylvian Fachard, Διευθυντής — *Director*

Eftychia Fischer, Μέλος (από 11.11.2022) — *Member (since 11.11.2022)*

Matthieu Honegger, Μέλος (έως 06.10.2022) — *Member (until 06.10.2022)*

Martial Pasquier, Μέλος — *Member*

Karl Reber, Μέλος — *Member*

Danielle Ritter, Μέλος (έως 06.10.2022), Επίτιμο μέλος του Συμβουλίου του Ιδρύματος — *Member (έως 06.10.2022), Hon. member of the Board of Trustees*

Peter Schöpf, Μέλος — *Member*

Jean Terrier, Μέλος — *Member*

Συμβουλευτική Επιτροπή – Advisory Council

Lorenz Baumer, Εκπρόσωπος του Παν/μίου της Γενεύης — *Representative of the University of Geneva*

Christoph Bühler, *Ad personam*

Véronique Dasen, Εκπρόσωπος του Παν/μίου του Fribourg — *Representative of the University of Fribourg*

Hédi Dridi, Εκπρόσωπος του Παν/μίου του Neuchâtel — *Representative of the University of Neuchâtel*

A.E. Stefan Estermann, Πρέσβης της Ελβετίας στην Ελλάδα (από 01.09.2022) — *Ambassador of Switzerland in Greece (from 01.09.2022)*

Sylvian Fachard, Εκπρόσωπος του Παν/μίου της Λωζάννης — *Representative of the University of Lausanne*

Kristine Gex, *Ad personam*

Martin Guggisberg, Εκπρόσωπος του Παν/μίου της Βασιλείας — *Representative of the University of Basel*

Andreas Guth, *Ad personam*

Ευάγγελος Καλούσης, Εκπρόσωπος της ελβετικής βιομηχανίας στην Ελλάδα — *Representative of Swiss industrial companies in Greece*

A.E. κ. Olaf Kjelsen, Πρέσβης της Ελβετίας στην Ελλάδα (έως 30.08.2022) — *Swiss Ambassador in Greece (until 30.08.2022)*

Denis Knoepfler, *Ad personam*

Κωνσταντίνος Κόκκινος, Εκπρόσωπος της ελβετικής αποικίας στην Ελλάδα — *Representative of the Swiss colony in Greece*

Elena Mango, Εκπρόσωπος του Παν/μίου της Βέρνης — *Representative of the University of Bern*

Σπύρος Νιάρχος, *Ad personam*

Anne de Pury-Gysel, *Ad personam*

Christoph Reusser, Εκπρόσωπος του Παν/μίου της Ζυρίχης — *Representative of the University of Zürich*

A.E. κ. Αικατερίνη Ξαγοράρη, Πρέσβειρα της Ελλάδας στην Ελβετία — *Greek Ambassador in Switzerland*

Antonio Loprieno, Μόνιμο φιλοξενούμενο μέλος — *Permanent guest*

Συνεργάτες – Collaborators

Thierry Theurillat, Επιστημονικός Γραμματέας στη Λωζάννη — *Assistant director in Switzerland, Lausanne*

Tobias Krapf, Επιστημονικός Γραμματέας στην Αθήνα — *Assistant director in Greece, Athens*

Δάφνη Βλαντιή, Διοικητική Γραμματέας στην Αθήνα — *Administrative Secretary in Greece, Athens*

Χριστίνα Παγώνη, Διαχείριση αρχαιολογικού υλικού — *Management of archaeological material*

Carole Clerc, Λογιστική διαχείριση στην Λωζάννη — *Accounting in Switzerland, Lausanne*

Sylvie Fournier, Υπεύθυνη Επικοινωνίας — *Communication manager*

Χάρης Γιαννουλόπουλος, Υπεύθυνος για τη συντήρηση αρχαιοτήτων — *Chief Restorer*

Γαλάτεια Κονσουλιδη, Συντηρήτρια αρχαιοτήτων — *Restorer*

Κώστας Ευαγγελίου, Διαχείριση στην Ερέτρια — *Intendant in Eretria*

Τάκης Πετρογιάννης, Κηπουρός στην Ερέτρια — *Gardener in Eretria*

Γεωργία Ευαγγελίου, Οικιακή βοηθός στην Ερέτρια — *Housekeeper in Eretria*

Άρτεμις Βασιλείου, Οικιακή βοηθός στην Αθήνα — *Housekeeper in Athens*

Ενεργά επιστημονικά μέλη
Active scientific members

Delphine Ackermann (Παν/μιο Poitiers)
Επιγραφική και προσωπογραφική έρευνα
▶ delphine.ackermann01@gmail.com

Guy Ackermann (Εφα - Παν/μιο Γενεύης)
Ελληνιστική κεραμική, Γυμνασία
▶ Guy.Ackermann@unige.ch

Jérôme André (Παν/μιο Λωζάννης)
Αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις, Αμάρνυθος
▶ Jerome.Andre@unil.ch

Lorenz Baumer (Παν/μιο Γενεύης)
Υποβρύχιες έρευνες στα Αντικύθηρα
▶ Lorenz.Baumer@unige.ch

Julien Beck (Παν/μιο Γενεύης)
Υποβρύχιες έρευνες στον Όρμο της Κοιλιάδας
▶ Julien.Beck@unige.ch

Solange Bernstein (Kantonsarch. AG)
Λύχνων των ελβ. ανασκαφών στην Ερέτρια
▶ solange@bernstein.li

Oliver Bruderer (ZHdK)
Ψηφιακές τρισδιάστατες αποτυπώσεις
▶ illustration@oliverbruderer.ch

Chloé Chezeaux (Παν/μιο Λωζάννης)
Μελέτη της ενδοχώρας και Αμάρνυθος
▶ Chloe.Chezeaux@unil.ch

Ludivine Colombara (Παν/μιο Λωζάννης)
Αρτεμίσιο της Αμάρνυθου, οίκος 8
▶ Ludivine.Colombara@unil.ch

Francesca Dell’Oro (Παν/μιο Λωζάννης)
Έρευνα της Ευβοϊκής διαλέκτου
▶ francesca.delloro@unil.ch

Jean-Paul Descœudres (Παν/μιο Γενεύης)
Έρευνα της αρχαϊκής κεραμικής
▶ Jean-Paul.Descœudres@unige.ch

Valentina Di Napoli (Παν/μιο Πατρών)
Σεβαστείο της Ερέτριας
▶ dinapoli@esag.swiss

Brigitte Demierre Prikhodkine
(Παν/μιο Λωζάννης)
Μελέτη των γυάλινων ευρημάτων και της
παλαιοχριστιανικής εποχής στην Ερέτρια
▶ brigittedemierre@hotmail.com

Sylvian Fachard (Παν/μιο Λωζάννης)
Μελέτη της ενδοχώρας και Αμάρνυθος
▶ Sylvian.Fachard@unil.ch

Claudia Gamma (Παν/μιο Βασιλείας)
Κλασική κεραμική
▶ Claudia.Gamma@unibas.ch

Kristine Gex (Παν/μιο Λωζάννης)
Αρχαϊκή και Κλασική κεραμική
▶ Kristine.Gex@unil.ch

Daniela Greger (Παν/μιο Λωζάννης-SNSF)
Ευβοϊκή κεραμική της Μεσογείου
Ανασκαφή στην Αμάρνυθο
▶ Daniela.Greger@unil.ch

Sandrine Huber (Παν/μιο Lille)
Ιερό της Αθηνάς στην Ερέτρια
Έρευνες για λατρείες και τελετουργίες
▶ sandrine.huber@univ-lille.fr

Denis Knoepfler (Collège de France)
Επιγραφικές και ιστορικές έρευνες
▶ Denis.Knoepfler@unine.ch

Tobias Krapf (ΕΑΣΕ-SNSF)
Ανασκαφή στην Αμάρνυθο και στην Αίγινα
Προϊστορική έρευνα (Ερέτρια, Αμάρνυθος)
▶ Tobias.Krapf@esag.swiss

Christina Lolos (Παν/μιο Ζυρίχης)
SNSF-Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Agora
▶ christina.lolos@uzh.ch

Nadja Lüthi (Παν/μιο Βασιλείας)
Εργαλεία κατασκευής υφασμάτων της
Αμάρνυθου
▶ nadjaluethi@bluewin.ch

Caterina Martini (ΕΑΣΕ-SNSF)
SNSF-Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Agora
▶ agora@esag.swiss

Pauline Maillard (ΕΑΣΕ-HiSoMA Lyon)
Πήλινα ειδώλια
▶ Pauline.Maillard@mom.fr

Sylvie Müller Celka (CNRS-Archéorient)
Αναλύσεις κεραμικής της Ερέτριας
▶ sylvie.muller-celka@mom.fr

Nina Nicole (Παν/μιο Γενεύης)
Μικρογραφικά αγγεία
▶ nina.nicole@etu.unige.ch

Ferdinand Pajor (GSK)
Έρευνα της Ερέτριας τον 19ο αιώνα
▶ pajor@gsk.ch

Marek Palaczyk (Παν/μιο Ζυρίχης)
Αμφορείς των ελβ. ανασκαφών
▶ marek.palaczyk@uzh.ch

Karl Reber (ΕΑΣΕ)
Αμάρνυθος, Δρακόσπιτα στην Εύβοια
▶ Karl.Reber@unil.ch

Tamara Saggini (ΕΑΣΕ-Παν/μιο Γενεύης)
Αρχαϊκή κεραμική, Αμάρνυθος
▶ Tamara.Saggini@esag.swiss

Stephan G. Schmid (Παν/μιο Humboldt)
Σεβαστείο της Ερέτριας
▶ stephan.g.schmid@culture.huberlin.de

Marguerite Spoerri Butcher
(Παν/μιο Warwick)
Νομισμάτα των ελβ. ανασκαφών
▶ margueritespoerri@gmail.com

Tibor Talas (Παν/μιο Λωζάννης - SNSF)
Γεωμορφολογία
▶ Tibor.Talas@unil.ch

Alexandra Tanner (Παν/μιο Ζυρίχης)
Αρχιτεκτονικές μελέτες
▶ alexandra.tanner@hotmail.com

Thierry Theurillat (ΕΑΣΕ-Παν/μιο
Λωζάννης)
Ανασκαφή στην Αμάρνυθο
▶ Thierry.Theurillat@esag.swiss

Sora Urfer (Παν/μιο Λωζάννης)
Μικροευρήματα από την Αμάρνυθο
▶ Sora.Urfer@unil.ch

Samuel Verdan (ΕΑΣΕ-Παν/μιο Λωζάννης)
Ηρώον της Ερέτριας, Αμάρνυθος
▶ Samuel.Verdan@unil.ch

Joséphine Yaw (Παν/μιο Ζυρίχης)
Ανασκαφή στην Αμάρνυθο
▶ josiyaw@gmail.com

Simone Zurbriggen (Παν/μιο Βασιλείας)
Ρωμαϊκή κεραμική της Ερέτριας
▶ Simonezurbriggen@hotmail.com

Εξωτερικοί συνεργάτες
External collaborators

Valentin Boissonnas (HES-Arc)
Matthieu Ghilardi (CNRS-CEREGE)
Άγγελος Γκοτσίνας (Παν/μιο Montréal)
Μυρσίνη Γκούμα (Wiener Lab)
Τατιάνα Θεοδωροπούλου (CNRS-CEPAM)
Αλεξία Ηλιάδου (Παν/μιο Ιωαννίνων)
Παναγιώτης Καρκάνας (Wiener Lab)
Ευαγγελία Κυριαζή (BSA Fitch)
Stuart Lane (Παν/μιο Λωζάννης)
Maria Liston (Παν/μιο Waterloo)
Εύη Μαργαρίτη (Cyprus Institute)
Noémi Müller (BSA Fitch)
Paolo Persano (Scuola Normale Sup.)
Δημήτρης Ρούσσος (Wiener Lab)
Τατιάνα Θεοδωροπούλου (CNRS-CEPAM)
Γρηγόριος Τσόκας (Παν/μιο Montpellier)

Προσωπικό στις ανασκαφές
και στο Μουσείο

Field and museum staff

Θάνος Αποστόλου, Ηλίας Μπαλάκας,
Ευαγγελία Μπαντούνα, Βαγγέλης
Μπασινάς, Γιάννης Μπιλαλής, Γιάννης
Χατζηποστόλου, Θεανώ Δημητρίου,
Ιωάννης και Δημήτρης Γουρνης, Γιάννης
Γρουντάς, Αχιλλέας Κατσαρέλιος,
Νίκος Κιάκης, Γιάννης Κικίδης, Φαίδρα
Κωμοδρόμου, Νικολέττα Κοντού,
Βαρβάρα Μαραζιώτη, Γιώργος Μιμιδάκης,
Γιώργος και Ιωάννα Παρίσση, Τάκης
Πετρογιάννης, Κωνσταντίνος Ψωμάς,
Μαρία Ρουμελιώτη, Γιαννούλα Τάγκα,
Νεφέλη Θεοχάρους, Ηρακλής Τσιριμώκος,
Ευαγγελία Τζαβέλα

Δημοσιεύσεις — Publications

Publications — Publikationen

ACKERMANN G., Pottery Production in Central Euboea during the Hellenistic Period. στο: L. Rembart - A. Waldner (επιμ.), *Manufacturers and Markets, The Contributions of Hellenistic Pottery to Economies Large and Small*. IARPotHP 4th Conference (Athens 2019). Vienne 2022, 99-109.

ANDRÉ J., Construire a Amarynthos au IIe siècle av.J.-C.: une attestation de l'emploi du fer à tirer. *Bull. SAKA/ASAC* 2021, 48-54.

BAUMER L. E. - SIMOSI A. - SOTIRIOU A., *Anticythère 2021*. *AntK* 65, 2022, 155-157.

CHEZEAX C., Les carrières antiques d'Érétrie: une étude micro-régionale de l'extraction de la pierre. *Μεταπτυχιακή εργασία, Παν/μιο Λωζάννης*, 2022.

DELL'ORO F., La question de l'authenticité du lot 'Waddington' dans le corpus des lamelles de Styra (IG XII 9, 56): l'apport de la linguistique. *Historische Sprachforschung* 33, 2022, 43-61.

DESCŒUDRES J.-P., The Eretrian Late Geometric oinochoe Istanbul 1503. στο: J. Boardman *et al.* (επιμ.), *Connecting the Ancient West and East, Studies Presented To Prof. Gocha R. Tsetskhladze*. Leuven 2022, 1013-1022.

FACHARD S. - SIMOSI A. - KRAPP T. - GREGER D. - SAGGINI T. - VERDAN S. - ANDRÉ J. - KYRIAZI O. - THEURILLAT T., The Artemision at Amargynthos: The 2021 Season. *AntK* 65, 2022, 128-142.

GHILARDI M. - KINNAIRD T. - KOULI K. - BICKET A. - CREST Y. - DEMORY F. - DELANGHE D. - FACHARD S. - SANDERSON D., Reconstructing the Fluvial History of the Lilas River (Euboea Island, Central West Aegean Sea) from the Mycenaean Times to the Ottoman Period. *Geosciences* 12, 2022, 204.

KRAPF T. - CHRYSOULAKI S. - VOKOTOPOULOS L. - MICHALOPOULOU S. - ANDRÉ J., Aegina, Hellenion Oros. *AntK* 65, 2022, 137-140.

MONNARD T., Artémis et le golfe de l'Eubée. Étude comparative des sanctuaires de Brauron et Halai Araphénidès, en Attique,

Aulis, en Béotie, et Amarynthos, en Eubée. *Μεταπτυχιακή εργασία, Παν/μιο Neuchâtel*, 2022.

REBER K. - SIMOSI A. - CHIDIROGLOU M. - CHEZEAX C. - ANDRÉ J. - STAVROULAKI F., Les « maisons des dragons » eubéennes: fouille du *drakospito* d'Ikizès. *AntK* 65, 2022, 136-137.

SAGGINI T., Érétrie au tournant des époques archaïque et classique. Céramique en contextes. *Διδακτορική διατριβή, Παν/μιο Γενεύης*, 2022.

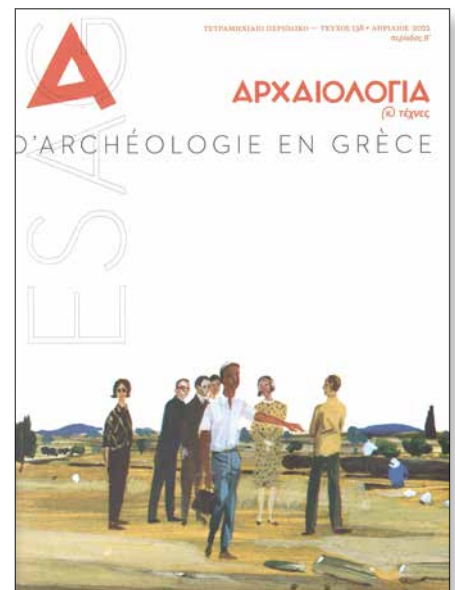
SAGGINI T., Chronology in Context. Comparing Late Archaic Pottery Between Eretria and Athens. στο: S. Schmidt (επιμ.), *Scherben und Geschichte. Die absolute Datierung bemalter griechischer Keramik, Corpus Vasorum Antiquorum, Beiheft X*, 2022, 79-89.

URFER S., Le petit mobilier du dépôt d'offrandes de l'Artémision d'Amarynthos. *Μεταπτυχιακή εργασία, Παν/μιο Λωζάννης*, 2022.

ΕΛΒΕΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΕΥΒΟΙΑΣ, Το ιερό της Αμαρυσίας Αρτέμιδος στην Αμάρυνθο. Οι ανασκαφές 2017-2021. *Ερέτρια 2022*.

SCHWEIZERISCHE ARCHÄOLOGISCHE SCHULE IN GRIECHENLAND - EPHORIE DER ALTERTÜMER EUBÖAS, Das Heiligtum der Artemis Amarysia in Amarynthos. Die Grabungen 2017-2021. *Eretria 2022*.

Ειδικό τεύχος «École suisse d'archéologie en Grèce», *Archaeologia και Τέχνες 138 (2022)*

FACHARD S. - ΡΟΒΑΤΣΟΥ Α., Sylvian Fachard - Αρχαιολόγος του τοπίου, 4-13.

BLANDIN B. - DUCREY P., Γενεύη-Ελλάδα: Ματιές σε μια μακροχρόνια φίλια, 14-27.

MÜLLER CELKA S. - KRAPP T. - GHILARDI M., Η προϊστορική κατοίκηση της Ερέτριας και της Αμαρύνθου, 30-43.

ΒΛΑΝΤΗ Α. Δ., Εγχυτρισμοί στην Ερέτρια κατά την Υστερογεωμετρική και την Αρχαϊκή περίοδο, 44-55.

SAGGINI T. - MAILLARD P. - ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Χ. - ΚΟΝΣΟΥΛΙΔΗ Γ., Από την ανασκαφή στη δημοσίευση, 56-69.

ACKERMANN D., Φως στις κοινωνίες των νεκρών και των τεχνιτών, 70-79.

CHIDIROGLOU M. - REBER K. - ΣΙΜΩΣΙ Α. - CHEZEAX C. - ANDRÉ J., Τα Δρακόσπιτα της νότιας Εύβοιας, 80-91.

ΣΙΜΩΣΙ Α. - FACHARD S. - ΚΥΡΙΑΖΗ Ο. - KRAPP T. - SAGGINI T. - THEURILLAT T. - VERDAN S. - ANDRÉ J., Ερέτρια - Αμάρυνθος, 116-144.

Στην Ελλάδα

Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή στην Ελλάδα

Οδ. Σκαραμαγκά 4B, GR-104 33 Αθήνα

Τηλ. +30 210 822 14 49 E-mail: info@esag.swiss

Στην Ελβετία – In Switzerland

École suisse d'archéologie en Grèce

c/o Institut d'archéologie et des sciences de l'Antiquité

Anthropole - Université de Lausanne, CH-1015 Lausanne

Tel. +41 21 692 38 81 E-mail: admin@esag.swiss

www.esag.swiss

www.facebook.com/esag.swiss

www.instagram.com/esag.swiss

σε συνεργασία με

in collaboration with

